

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

เอกสารโสตทัศนศึกษา 91352 (เล่มที่ 2 หน่วยที่ 9-15)

การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และนวัตกรรมเกษตร

Knowledge and Wisdom Management and Agricultural
Innovation

คณะกรรมการกลุ่มบริหารชุดวิชา 91352
การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และนวัตกรรมเกษตร

รองศาสตราจารย์ ดร. เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ

รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน

รองศาสตราจารย์ ดร. สินีสุข คุรุทเมือง แสนเสริม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นาริรัตน์ สี่ระสาร

อาจารย์ ดร. พลสรานุ สราญรมย์

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

91352 การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และนวัตกรรมเกษตร

Knowledge and Wisdom Management and Agricultural Innovation

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ รูปแบบและวิธีการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร หลักการ และกระบวนการจัดการความรู้ การติดตามและประเมินผลการจัดการความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชุมชน การจัดการภูมิปัญญาชุมชนเพื่อการส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ในการส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมการเกษตร กระบวนการนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และนวัตกรรม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร
3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ และกระบวนการจัดการความรู้
4. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและการจัดการภูมิปัญญาชุมชนเพื่อการส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร
5. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ในการส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร
6. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด และกระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเกษตร

3. รายชื่อหน่วยการสอน

- หน่วยที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้
- หน่วยที่ 2 รูปแบบและเครื่องมือจัดการความรู้ที่ใช้ในงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร
- หน่วยที่ 3 ชุมชนนักปฏิบัติ
- หน่วยที่ 4 คลังความรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการคลังความรู้
- หน่วยที่ 5 คลังความรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการคลังความรู้
- หน่วยที่ 6 นวัตกรรมจัดการความรู้
- หน่วยที่ 7 การเกษตรแบบแม่นยำสูง
- หน่วยที่ 8 การจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร
- หน่วยที่ 9 การจัดการความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- หน่วยที่ 10 การจัดการความรู้ในหน่วยงาน
- หน่วยที่ 11 การจัดการความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้และชายฝั่ง
- หน่วยที่ 12 การจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนและตลาดทางเลือก
- หน่วยที่ 13 การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน
- หน่วยที่ 14 การจัดการความรู้ระดับชุมชน
- หน่วยที่ 15 ศูนย์เรียนรู้ การจัดการความรู้แบบบูรณาการ และแนวคิดรวยอดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

หน่วยที่ 9

การจัดการความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สไลด์ทัศน์ที่ # 9.1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล
3. ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
4. เงื่อนไขคุณธรรม
5. เงื่อนไขหลักวิชา
6. เงื่อนไขชีวิต

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

มีหลักดังนี้

1. มีคุณธรรม
2. ใช้หลักวิชา-ความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม
3. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติปัญญา และความรอบคอบ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

โดยสามารถแบ่งความพอเพียงในระดับต่างๆ ดังนี้

1. ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว
2. ความพอเพียงในสถานศึกษา
3. ความพอเพียงในชุมชน
4. ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน
5. ความพอเพียงในองค์กรภาครัฐ
6. ความพอเพียงระดับประเทศ

สไลด์ทัศน์ที่ # 9.2 เศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง

เป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน สัดส่วนการใช้พื้นที่ทำการเกษตรตาม แนวทฤษฎีใหม่ เพื่อให้ตัวเลขง่ายต่อการจดจำในพื้นที่ 15 ไร่ 30 : 30 : 30 : 10 (พื้นที่ทำนา สระน้ำ พื้นที่ปลูกพืชแบบผสมผสาน และที่อยู่อาศัย)

1. สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร (ประมาณ 30% ของพื้นที่)
2. นาข้าว 5 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่)
3. พื้นที่ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก 5 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่)
4. ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ 2 ไร่ (ประมาณ 30% ของพื้นที่)

ไต่ตักที่ # 9.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ก็คือ “การเกษตรก้าวหน้า หรือ เกษตรออมทรัพย์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ ครอบครัวเกษตรกร ชุมชนเกษตรกรทุกระดับ ร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ในการบริหารจัดการ พื้นที่ทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพผลสูงสุด ด้วยเกษตรกร บุคลากร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ร่วมคิด ร่วมทำ และประสานงาน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการเกษตรยั่งยืน”

ไต่ตักที่ # 9.4 เศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3 คือ การดำเนินการ เพื่อให้เกษตรกรมั่งคั่ง มั่นคง และสามารถบริหารจัดการ การประกอบอาชีพ ทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ด้วยเทคโนโลยีการเกษตร ระดับ นานาชาติอย่างเท่าเทียมกับภูมิภาคต่างๆ ของโลก

ประโยชน์และความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่

สรุปได้ดังนี้

1. เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดและแก้ปัญหาภัยแล้งได้
2. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้การใช้พื้นที่การเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอ
4. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
5. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปี
6. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ปัญหาสังคมลดลง
7. เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศได้
8. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมั่นคงยิ่งขึ้น
9. เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

โสตทัศน์ที่ # 9.5 หลักการจัดการความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนการจัดการความรู้ที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้
2. การสร้างและแสวงหาความรู้
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้
5. การเข้าถึงความรู้
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้
7. การเรียนรู้

ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยแวดล้อมภายในประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
2. การสื่อสาร
3. กระบวนการและเครื่องมือในการจัดการ
4. การเรียนรู้
5. การวัดผล
6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล

หน่วยที่ 10

การจัดการความรู้ในหน่วยงาน

ไต่ทัศน์ที่ # 10.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐ

แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐ

แนวทางการพัฒนาส่วนราชการให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยกำหนดแผนปฏิบัติดังนี้

1. สร้างระบบให้สามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างกว้างขวาง
2. ประมวลผลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
3. ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนทัศนคติของ ข้าราชการ เพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ และปฏิบัติหน้าที่ให้เกิด ประสิทธิภาพ และมีคุณธรรม
4. สร้างความมีส่วนร่วม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาในงานให้ เกิดประสิทธิภาพ

เป้าหมายของการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐ

มีประเด็นสำคัญ 3 ประการคือ

1. เพื่อพัฒนางาน
2. เพื่อการพัฒนาคน
3. เพื่อการพัฒนาองค์กร

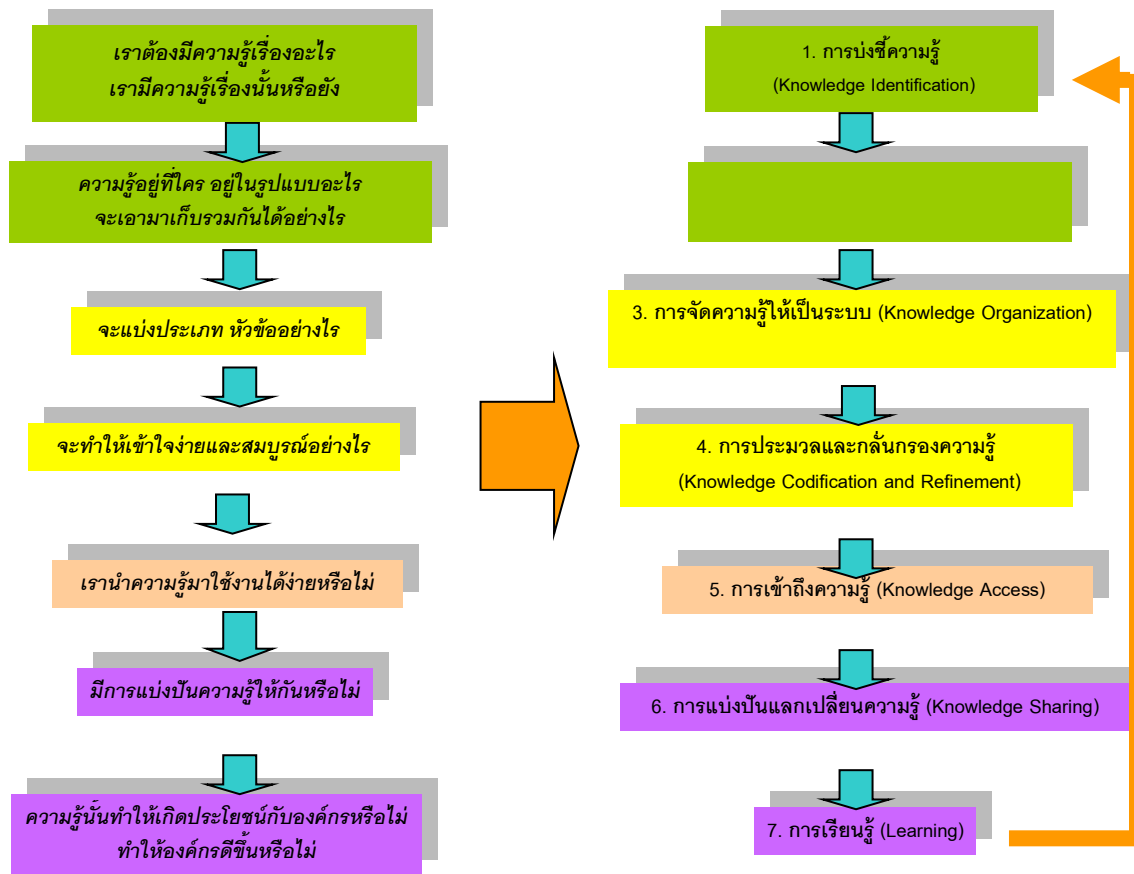
กระบวนการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐ

มีประเด็นสำคัญ 7 ขั้นตอน คือ

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

7. การเรียนรู้

ไสตทัศน์ที่ # 10.2 กรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐ

การจัดการความรู้ของกรมส่งเสริมการเกษตร สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมการจัดการความรู้	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	เกษตรกร
1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)	- ทบทวนคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานการจัดการความรู้ของสำนักงานฯ - ทบทวนองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติราชการ - จัดทำทะเบียนรายการบุคคลเป้าหมายที่จะทำการถอดองค์ความรู้	- จัดประชุมชี้แจงคณะทำงานเพื่อตรวจสอบองค์ความรู้จากการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร - จัดทำทะเบียนเกษตรกรต้นแบบ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้า เกษตรเพื่อเตรียมดำเนินการถอดองค์ความรู้
2. การสร้างและแสวงหาความรู้	- ถอดบทเรียนขององค์ความรู้จากผู้เจ้าหน้าที่/ผู้ทรงความรู้/เกษตรกร	- ถอดบทเรียนองค์ความรู้จากเกษตรกรต้นแบบศูนย์เรียนรู้การเพิ่ม

(Knowledge Creation and Acquisition)	ตำบลดีเด่น - รวบรวมความรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้	ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)	- นำความรู้ที่ได้มาเรียบเรียงจัดทำเป็นเอกสาร หรือสื่อสารสนเทศ - จัดทำบัญชีรายการความรู้ จำแนกเป็นหมวดหมู่	- นำความรู้ที่ได้มาเรียบเรียงจัดทำเป็นเอกสารหรือสื่อสารสนเทศ - จัดทำบัญชีรายการความรู้ จำแนกเป็นหมวดหมู่
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)	- ประมวลกลั่นกรองความรู้ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์	- ประมวลกลั่นกรองความรู้ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ให้มีความ ครบถ้วนสมบูรณ์และจัดทำ ฐานข้อมูลให้สะดวกต่อการสืบค้น
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)	- จัดให้มีช่องทางในการเข้าถึงความรู้และประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทราบถึงช่องทางการเข้าถึงความรู้	- จัดให้มีช่องทางในการเข้าถึงความรู้ และประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทราบถึงช่องทางการเข้าถึงความรู้
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)	- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักส่งเสริมการเกษตรเพื่อแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักส่งเสริมการเกษตรเพื่อ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้
7. การเรียนรู้ (Learning)	- การนำองค์ความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน - สรุบทบทเรียนการดำเนินการจัดการความรู้	- การนำองค์ความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานสรุปบทเรียนการดำเนินการจัดการ ความรู้

ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของกรมส่งเสริมการเกษตร

มีประเด็นต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. **ผู้บริหาร** กรณีมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร จะมีการปรับนโยบายและแนวทางการดำเนินการส่งเสริมการเกษตร
2. **ผู้ปฏิบัติ** โดยเจ้าหน้าที่/นักส่งเสริมการเกษตรที่นำการจัดการความรู้มาใช้ในการงานส่งเสริมการเกษตร หลายทีมงานที่ยังไม่เข้าใจจึงใช้วิธีการจัดการความรู้

3. การถ่ายทอดการจัดการความรู้ ตัวเกษตรกรเองไม่ได้ส่งถ่ายทอดความรู้หรือฝึกฝนทักษะให้กับเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ในการจัดการเวทีการเรียนรู้ การถอดองค์ความรู้ การเผยแพร่องค์ความรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์ ฯลฯ

4. การจัดเก็บองค์ความรู้ หลังจากถอดบทเรียน หรือถอดองค์ความรู้ มีระบบการจัดเก็บ ที่ไม่แยกแยะองค์ความรู้ที่พร้อมใช้ประโยชน์ หรือองค์ความรู้ทั่ว ๆ ไป ทำให้การนำไปใช้ประโยชน์ต่อหรือการขยายผลมีน้อย

5. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานย่อยต่าง ๆ และการบูรณาการกับหน่วยงานอื่น มีโอกาสน้อยจากความเร่งรัดของงานและเป้าหมายงานที่แตกต่างกัน

ไสถทัศน์ที่ # 10.3 ปัจจัยเอื้อความสำเร็จ และปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานรัฐ

ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ของหน่วยงานรัฐ

สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ผู้บริหาร
2. การเป็นอาสาสมัคร
3. การขับเคลื่อน
4. กระบวนการคุณภาพ PDCA
5. การเปิดโลกทัศน์
6. การเปิดใจยอมรับ
7. การมีส่วนร่วม
8. การสร้างบรรยากาศ
9. การจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
10. การให้รางวัล
11. การจัดระบบข้อมูลและเอกสาร
12. การสื่อสารภายในหน่วยงานรัฐ

ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้

สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ด้านผู้บริหาร
2. ด้านการกำหนดนโยบาย
3. ด้านการขับเคลื่อนในหน่วยงานรัฐ
4. ด้านการมีส่วนร่วม

5. ด้านการปฏิบัติงาน

6. ด้านงบประมาณ

ไสตท์ศน์ที่ # 10.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

กระบวนการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ได้แก่

1. **การศึกษาชุมชนตนเอง** ก่อนอื่นชุมชนต้องศึกษาตนเองว่าในชุมชนมีความรู้อะไร และเกษตรกรในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และคัดเลือกทรัพยากรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรท้องถิ่น ประเพณี หรือภูมิปัญญา เป็นต้น

2. **การเสาะหาความรู้** ชุมชนรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งที่กระจัดกระจายอยู่ในแหล่งต่าง ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจดบันทึก บันทึกเสียงหรือบันทึกภาพการถ่ายทอดภูมิความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือจากเกษตรกรที่ทำอาชีพ เป็นต้น

3. **การเปลี่ยนความรู้** เป็นองค์ความรู้ที่นำมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่เพื่อให้ชุมชนที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพในชุมชน อีกทั้งต้องนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาร้อยเรียงเป็นเรื่องเล่า เช่น การเล่าเรื่องราวของความเป็นมาของอาชีพ ความรู้/ทักษะที่ต้องใช้ เงินลงทุนที่ต้องเตรียม แรงงาน/อุปกรณ์/วัตถุดิบที่ต้องใช้ การลงมือทำ การตั้งราคาและการตลาด เป็นต้น

4. **การตรวจสอบความพร้อม** โดยการนำองค์ความรู้ที่จัดทำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องกับตัวเกษตรกรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ก่อนจะเปลี่ยนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดกับชุมชนอื่นได้ อย่างเช่น การมีวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ ของชุมชน หรือแม้แต่ตัวอย่างบรรจุภัณฑ์ ทั้งนี้ชุมชนสามารถหาสื่อต่าง ๆ ที่จะศึกษาความรู้เพิ่มเติม เช่น หนังสือ แผ่นพับ คลิปวิดีโอ เป็นต้น

5. **การนำองค์ความรู้สู่อาชีพ** โดยการนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้ชุมชนอื่น นำไปใช้ในประกอบอาชีพ เช่น หนังสือหรือคู่มือการประกอบอาชีพ เว็บไซต์การจัดการความรู้ต่าง ๆ รวมถึงนิทรรศการต่าง ๆ ที่มีการจัดงานการสร้างอาชีพ เป็นต้น

6. **การแลกเปลี่ยนความรู้** เป็นขั้นตอนที่ชุมชนต้องเชิญบุคคลที่มีประสบการณ์สำเร็จในการประกอบอาชีพมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้ได้เปิดความรู้หรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ รวมถึงนำไปพัฒนาต่อยอดและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้เป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรในชุมชน

ไสตท์ศน์ที่ # 10.5 กรณีตัวอย่างการจัดการความรู้ในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

กิจกรรมการจัดการความรู้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมการจัดการ ความรู้	กิจกรรม
1. การบ่งชี้ความรู้ (knowledge identification)	- การจัดทำแผนแม่บททรัพยากรมนุษย์ - การสนับสนุนพันธกิจด้านการขับเคลื่อนการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน - การเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นคนเก่งเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจ
2. การสร้างและ แสวงหาความรู้ (knowledge creation and acquisition)	- การเรียนรู้จากปัญหาในการปฏิบัติงานจริง - การสร้างองค์ความรู้สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การกำหนดประเด็นเรียนรู้จากปัญหาการทำงานของส่วนงาน - การใช้ข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก - การแก้ปัญหานำไปสู่การทดลองปฏิบัติ - การนำองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับองค์กร - การวางแผนยุทธศาสตร์ของ ธ.ก.ส.
3. การจัดความรู้ให้ เป็นระบบ (knowledge organization)	- การขับเคลื่อนการจัดการความรู้โดยมีการเรียนรู้ - การจัดทำยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้ของธ.ก.ส. - การเผยแพร่สร้างความเข้าใจวิสัยทัศน์การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ - การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และดำเนินการขับเคลื่อน
4. การประมวลและ กลั่นกรองความรู้ (knowledge codification and refinement)	- การวิจัยกระบวนการสืบค้น - การสังเคราะห์ต้นแบบการจัดการความรู้ที่ตอบสนองพันธกิจ - การนำองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนา - การทดลองปฏิบัติจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง - การสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติ
5. การเข้าถึงความรู้ (knowledge access)	- การเสริมสร้างบรรยากาศสนับสนุน - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน - การกำหนดการเรียนรู้ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ - การนำกระบวนการส่งเสริมชุมชนนักปฏิบัติ - การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้มาใช้ในการงานธนาคาร - การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ ธ.ก.ส. - การจัดการความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้องค์กร
6. การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)	- การเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การแบ่งปันประสบการณ์และความคิดเห็น - การเป็นองค์ความรู้ของชุมชนนักปฏิบัติวิธีปฏิบัติ

	- การนำไปปรับใช้กับการทำงานได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต - การพัฒนาคุณภาพสินค้า - การจัดการหนี้ค้างชำระ
7. การเรียนรู้ (Learning)	- การสร้างความพร้อมให้ทีมงานเพียงพอ - การยกย่องความเป็นเลิศของพนักงาน - การจัดกลุ่มประเภทองค์ความรู้ - การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ - การถอดบทเรียนและสรุปองค์ความรู้ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ - การทำเป็นโครงการจัดการความรู้จากวิธีปฏิบัติ - การวิเคราะห์องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของธนาคาร

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

1. ผู้นำกำหนดนโยบายชัดเจนในการมุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
2. วัฒนธรรมองค์กรเอื้อต่อการเรียนรู้
3. ลักษณะงานของธนาคารเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

1. การเจริญเติบโตของธนาคารที่มุ่งผลกำไร
2. พนักงานรุ่นใหม่อาจมีการรับเอาความคิดและวิถีการดำรงชีวิตสมัยใหม่

ไสถทัศน์ที่ # 10.6 ปัจจัยเอื้อความสำเร็จ และปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

1. ภาวะผู้นำ
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. การนำเทคโนโลยีมาใช้
4. การให้รางวัล
5. การจัดกระบวนการ
6. การจัดโครงสร้าง

ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

1. ด้านผู้บริหาร

2. ด้านการกำหนดนโยบาย
3. ด้านการขับเคลื่อน
4. ด้านการมีส่วนร่วม
5. ด้านการปฏิบัติงาน
6. ด้านงบประมาณ

โสตทัศนที่ # 10.7 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในหน่วยงานเอกชน

การจัดการความรู้ในหน่วยงานเอกชนที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจน ได้แก่ การบริหารกิจการให้เกิดผลกำไรหรือประโยชน์ของผู้ถือหุ้นสูงสุดในระยะยาว เพื่อให้กิจการดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งและขีดความสามารถทางการแข่งขันอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้กิจการหรือสินค้าและบริการของตนมีความโดดเด่นแตกต่างหรือมีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง การใช้ความรู้ความสามารถของคนในองค์กรนั้น ๆ สร้างความเข้มแข็งของกิจการดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กระบวนการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน ได้แก่

1. การบ่งชี้ความรู้และข้อมูล ตัวชี้วัดที่มีผลต่อการบรรลุวิสัยทัศน์เป้าหมายและกลยุทธ์ขององค์กรทั้งนี้จะต้องขอความเห็นจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือแม้กระทั่งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกเพื่อให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกประเด็น
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ เพื่อบรรวบรวมองค์ความรู้และผลการวัดและวิเคราะห์ที่ได้กำหนดความต้องการไว้ในทั้งนี้สามารถหาแหล่งความรู้และข้อมูลจากทั้งจากหน่วยงานเอกชนภายในและภายนอกหน่วยงาน
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ดำเนินการจัดทำระบบในการจัดเก็บองค์ความรู้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ ที่ได้เพื่อให้พร้อมใช้งานสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและสามารถอ้างอิงได้ในการจัดเก็บข้อมูล
4. การประมวลและกลั่นกรององค์ความรู้ หน่วยงานเอกชนต้องดำเนินการตั้งคณะทำงานที่มีองค์ความรู้
5. การเข้าถึงความรู้ข้อมูลสารสนเทศ องค์ความรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในหน่วยงานเอกชนต้องพร้อมใช้งานและพนักงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกสบายและมีประสิทธิภาพ
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หลังจากสร้างความพร้อมในเรื่องระบบการจัดเก็บและพร้อมใช้งานไปแล้วนั้นหน่วยงานเอกชน มีการนำองค์ความรู้ไปใช้งานและนำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนด้วยวิธีต่าง ๆ
7. การเรียนรู้หลังจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำความรู้ไปปฏิบัติจริง ส่งผลให้มีการสร้างองค์ความรู้ ใหม่และฐานองค์ความรู้ของหน่วยงานเอกชนขยายใหญ่ขึ้น

โมเดลที่ # 10.8 กรณีสื่ออย่างการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของบริษัทเอสซีจี (SCG)

ในส่วนของกระบวนการจัดการความรู้ของบริษัทเอสซีจี (SCG) ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ของ บริษัทเอสซีจี (SCG) ที่มีการจัดการความรู้ และเป็นกรณีศึกษาของการจัดการความรู้ ดังนี้

กิจกรรมการจัดการความรู้	กิจกรรม
1. การบ่งชี้ความรู้ (knowledge identification)	- การสำรวจตัวเองโดยให้พนักงานกรอกข้อมูลในแบบฟอร์มที่เป็นเอกสารหรือทางคอมพิวเตอร์ ว่า “รู้” ว่าตัวเองรู้อะไร ไม่รู้อะไร และ “ไม่รู้” ว่าตัวเองรู้อะไร ไม่รู้อะไร - การจัดการจัดการความรู้ ด้านความคิด ด้านสมรรถนะของพนักงาน การฝึกอบรมของพนักงาน รวมถึงการให้คำปรึกษาของพนักงาน
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (knowledge creation and acquisition)	- การทำงานสามารถตั้งคำถามไว้ในระบบ ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละหมวดหมู่จะได้รับอีเมล แจ้งให้เข้ามาตอบ - ผู้เชี่ยวชาญสามารถเข้าไปตอบและที่สามารถเข้ามาอ่านคำตอบได้ตลอดเวลา - สามารถนำไปเป็นบรรทัดฐานในการทำงานได้ ผู้ยังมีข้อสงสัยในเรื่องนั้นสามารถเพิ่มเติมคำถามต่อไปได้ไม่ต้องเริ่มต้นใหม่

กิ จ ร ร ม ก า ร จัดการความรู้	กิจกรรม
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (knowledge organization)	- นำข้อมูลจากการสำรวจตัวเองมาทำตารางแสดงความสัมพันธ์กับความรู้ที่องค์กรต้องการของหน่วยงาน - ทราบว่าความรู้ที่องค์กรต้องการนั้นมีอยู่ที่พนักงานคนใดบ้าง พนักงานแต่ละคนมีความรู้อะไรที่องค์กรต้องการ - มอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของพนักงานแสวงหาความรู้ที่ขาดโดยการซื้อเทคโนโลยีจ้างคนที่มีสมรรถนะที่เหมาะสมกับงาน
4. การประมวลและกลั่นกรององค์ความรู้ (knowledge codification and refinement)	- การคัดเลือกหนังสือ ที่น่าสนใจ แล้วแบ่งออกเป็น หมวดหมู่ เช่น หมวด นวัตกรรม หมวดการตลาด หมวดการพัฒนาบุคคล เป็นต้น - หาผู้สนใจ ตัวอย่างการสนทนาของบุคคลที่มีความรู้การถ่ายทอดจากคนสู่คน - การนำเสนอ บันทึกเนื้อหาลงในสื่อมัลติมีเดียเพื่อให้สามารถเผยแพร่ได้ง่าย - รวบรวม ผลงานทั้งหมดไว้เป็นหมวดหมู่ในฐานข้อมูลความรู้ขององค์กร
5. การเข้าถึงความรู้ข้อมูลสารสนเทศ (knowledge access)	- ระบบบริหารผู้ใช้ เช่น การลงทะเบียน การเก็บ ข้อมูลของผู้ใช้ - ระบบจัดการเนื้อหาความรู้ ได้แก่ การสร้าง การจัดเก็บ การค้นหา และการนำไปใช้ - งานระบบจัดการการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดผู้เรียน การจัดวิชาเรียน - การประเมินผล - การติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน หรือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ระบบชุมชนนักปฏิบัติ ได้แก่ การสร้างชุมชน การจัดการสมาชิกของชุมชน การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกใน ชุมชน - ระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระบบแผนที่ความรู้ เพื่อให้ทราบว่าความรู้ที่ต้องการสามารถหาได้จากที่ใดหรือจากบุคคลใด ระบบรายงาน เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของระบบรวมทั้ง พฤติกรรมการใช้งานของผู้ใช้

กิจกรรมการ จัดการความรู้	กิจกรรม
6. การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ (knowledge sharing)	- กำหนดเวลาที่แน่นอน ในเรื่องที่เล่าประสบการณ์หรือจากการอ่านหนังสือการสรุปเรื่องเล่าจากหนังสือที่อ่าน ประสบการณ์การปฏิบัติงาน - การบันทึกในสื่อที่เผยแพร่ง่าย เป็น การถ่ายทอด ความรู้จากตัวบุคคลสู่บุคคล จากบุคคลสู่สื่อที่เผยแพร่ต่อได้ง่ายมีผลในการ กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กร
7. การเรียนรู้ (learning)	- ระบบพี่เลี้ยง” (mentoring system) โครงการ “ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์จากพนักงานที่ใกล้จะเกษียณ” ทำกิจกรรม “ทบทวนการกระทำ หลังเสร็จสิ้น ภารกิจ” (after action review) ให้บริการ - การบันทึกและจัดเก็บความรู้ด้วยเทคโนโลยีมีลติมีเดีย

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของบริษัทเอสซีจี (SCG)

การจัดการความรู้บริษัทเอสซีจี (SCG) ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การจัดการการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม
2. การสื่อสาร
3. กระบวนการและเครื่องมือ
4. การฝึกอบรมและการเรียนรู้
5. การวัดผล
6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล

ไสถทัศน์ที่ # 10.9 ปัจจัยเอื้อความสำเร็จ และปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน

1. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ การที่ผู้นำมีการวางแผนโดยการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เผชิญอยู่ทั้งจากหน่วยงานเอกชนภายในและภายนอกเพื่อกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์และกลยุทธ์ที่จะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

2. วัฒนธรรมหน่วยงาน สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จในการจัดการความรู้ได้ในการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคลากรภายในหน่วยงาน

3. ทักษะการเรียนรู้ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความถนัด และพื้นฐานของบุคลากรต่อทักษะการเรียนรู้ที่มีมาก่อนคุณลักษณะทางจิตใจ ให้บุคลากรเกิดความสนใจและใฝ่หาที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ

4. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจทั่วถึงในหน่วยงานเอกชน โดยใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคลากรสามารถติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนกันได้ในทุกระดับ

5. การวัดผล การดำเนินการเพื่อสนับสนุนการวางแผนการปรับปรุงการดำเนินการของหน่วยงานเอกชนในการสร้างนวัตกรรมใหม่ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์ในเชิงยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน

ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการความรู้ของหน่วยงานเอกชน

- 1. ผู้บริหาร** ขาดการวางแผนการบริหารงานในการจัดการความรู้
- 2. เจ้าหน้าที่** ขาดความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือบุคลากรมีปัญหาในการทำงาน
- 3. การประชาสัมพันธ์** ขาดประสิทธิภาพในการการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงานและภายนอกด้วย
- 4. แหล่งการเรียนรู้** ขาดหน่วยงานและบุคลากร ในการมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล
- 5. สภาพแวดล้อม** ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมก็เป็นส่วนหนึ่งในการเกิดปัญหาและอุปสรรค

หน่วยที่ 11

การจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้และชายฝั่ง

โสตทัศน์ที่ # 11.1 สถานการณ์ ปัญหาและเป้าหมายการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรดิน

ประเทศไทยมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต มีปัญหาต่างๆ อย่างมากมายเกิดขึ้นกับทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่น้อย จนมีแนวโน้มว่าทรัพยากรที่ดินจะกลายเป็นทรัพยากรประเภท Non-renewable resources จึงนับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทางจัดการทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เพียงพอกับความต้องการใช้ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ในอนาคตอีกด้วย

สถานการณ์ทรัพยากรดินในภาพรวม

สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมสรุปได้ดังนี้

1. สาเหตุที่เกิดจากสมบัติของดินเปลี่ยนแปลง
2. สาเหตุจากการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม
3. สาเหตุจากภัยพิบัติธรรมชาติ

ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน เกิดจากสภาพดินต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. ดินเปรี้ยวจัด หรือดินกรดกำมะถัน
2. ดินอินทรีย์
3. ดินเค็ม
4. ดินทราย
5. ดินตื้น
6. ดินในพื้นที่ลาดชันคือ

เป้าหมายในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรดินในภาพรวม

จากสถานการณ์และปัญหาในการจัดการทรัพยากรดินบางประการดังที่กล่าวมา อาจจะสรุปเป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรดินโดยภาพรวมได้ดังภาพ

ไสตทส์ที่ # 11.2 กรณีตัวอย่างการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรดิน ชุมชนตำบลหม่มน อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

กระบวนการวิธีการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน กรณีตำบลหม่มน อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการโดย ให้บริการวิชาการด้านดินและปุ๋ยโดยการให้คำปรึกษา แนะนำการจัดการดิน และการใช้ปุ๋ยที่ถูกต้องจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดินและปุ๋ย จัดทำแปลงเรียนรู้ และจุดสาธิต เพื่อขยายผลการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิต จัดให้บริการตรวจวิเคราะห์ดิน ด้วยชุดตรวจสอบ N P K และ pH ในดินแบบรวดเร็ว

โสตทัศนที่ # 11.3 วิเคราะห์การจัดการความรู้ของกรณีตัวอย่างและแนวทางการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรดิน

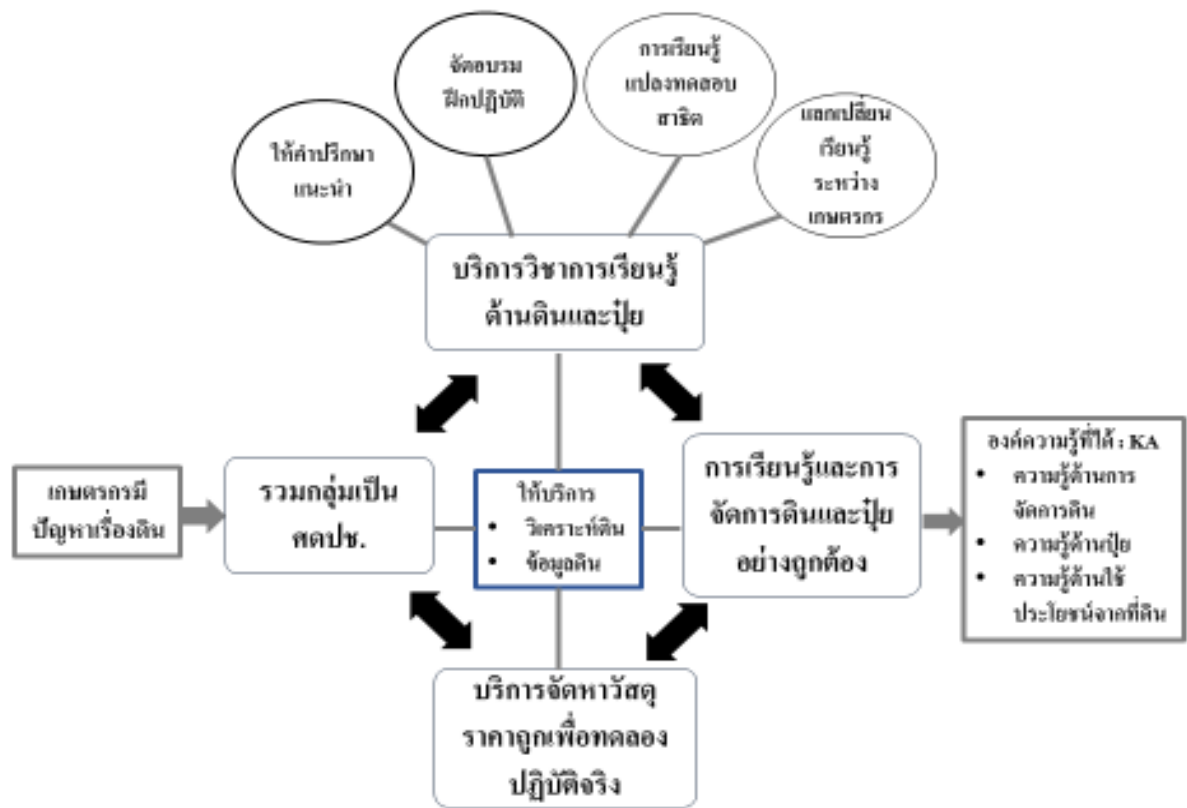
บทเรียนที่ได้รับและการนำไปปรับใช้

สิ่งที่ได้เรียนรู้ในการทำงานของ ศคปช. ชุมชนตำบลหม่ม อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญและนำไปปรับใช้ในการจัดการความรู้ในอื่นๆ ได้ดังนี้

1. การมีกลไกคือมีกลุ่ม มีศูนย์ฯรวมในการจัดการความรู้ที่ชัดเจน
2. มีฐานข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพดินที่ชัดเจนเพื่อการปรับปรุง วางแผนจัดการดินได้อย่างถูกต้อง
3. การมีองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง
4. การสร้างปัจจัยเอื้อต่างๆ ต่อการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติในการแก้ปัญหาได้
5. การมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งและมีทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม
6. มีการทำงานที่ต่อเนื่อง มีการติดตามผลสมาชิก
7. มีรูปแบบได้แก่ การมีคนต้นแบบ มีกลุ่มต้นแบบ มีแปลงเรียนรู้ สาธิต แปลงทดสอบในพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และให้คำปรึกษาได้จริง

รูปแบบการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรดิน

ในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรดิน สิ่งที่สำคัญคือการให้บริการจัดการความรู้คือการมีกลไกจัดการความรู้ที่ชัดเจนคือ ศคปช. ที่มีบทบาทในการให้บริการตรวจสอบ วิเคราะห์คุณภาพดินในแปลง และการให้บริการวัสดุเพื่อนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติดังกล่าว

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ด้านทรัพยากรดิน หากมีการจัดการอย่างเหมาะสมจะทำให้ส่งผลดังต่อไปนี้

1. เกิดเครือข่ายสนับสนุนการทำงานจากหน่วยงานต่างๆ
2. เกิดการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรและชุมชน โดยกำหนดหลักสูตรและจัดทำแผนการเรียนรู้ หลักสูตรต่างๆ
3. มีการสร้างทีมปฏิบัติการประจำศูนย์ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการดิน
4. มีการให้บริการตรวจวิเคราะห์ดิน และคำแนะนำการปรับปรุงบำรุงดิน เบื้องต้นให้แก่สมาชิก เพื่อเรียนรู้และใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการจัดดินของตนเอง
5. เกิดการกระบวนกรเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการดิน รวมทั้งด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการลดต้นทุนการผลิต
6. มีฐานข้อมูล สถานที่ตั้ง ศตปช. แปลงของสมาชิก ผลการวิเคราะห์ดิน คำแนะนำการการจัดการดิน และผลผลิตที่ได้จากการปฏิบัติในไร่นาของเกษตรกรสมาชิก
7. มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ และจุดสาธิต
8. มีการเชื่อมโยงเครือข่าย ศตปช. ในระดับจังหวัด และระดับประเทศทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

9. เป็นศูนย์กลางรองรับโครงการ ที่ภาครัฐหน่วยงานต่างๆ จะนำโครงการที่เกี่ยวข้องลงไป
บูรณาการงาน และงบประมาณร่วมกัน

10. มีการจัดหาแหล่งเงินทุนเพิ่มเติม จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ

11. ประชาสัมพันธ์ผลงาน และความก้าวหน้าของ ศตปช. ผ่านสื่อ ในระดับต่างๆ อย่าง
สม่ำเสมอ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการจัดการความรู้

1. ด้านภายในชุมชน

1) การตระหนักต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรดินที่ไม่สมบูรณ์กับการผลิตทางการเกษตร
ของเกษตรกร

2) การรวมกลุ่มของเกษตรกรเป็น ศตปช. ที่เข้มแข็งและมีการจัดการร่วมกัน

3) การมีศูนย์รวมในการเรียนรู้และบริการข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องเพื่อบริการแก่สมาชิกใน
ชุมชน

4) ความสามารถในการเชื่อมโยงในการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรม

5) การมีจุดสาธิตและมีวิทยากรท้องถิ่น คนต้นแบบที่ชัดเจนในชุมชนที่สามารถให้การเรียนรู้
และเป็นที่ปรึกษาแก่สมาชิกได้

6) การให้บริการและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในราคาถูกแก่สมาชิกเพื่อสามารถนำไปปฏิบัติ
ในการปรับปรุงบำรุงดินได้จริงภายหลังการเรียนรู้ร่วมกัน

7) การช่วยเชื่อมโยงหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในการสนับสนุนเกษตรกรทั้งด้านข้อมูล ความรู้และ
อื่นๆ

8) การรวมทุน การจัดการทุนเพื่อการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่ดินร่วมกันของสมาชิก

2. ด้านภายนอกชุมชน

1) การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในด้านวิชาการ การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ลักษณะต่างๆ

2) การติดตามผลการจัดการดินอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาและประสานงานกับเกษตรกรและ
ศตปช.

3) การให้บริการตรวจวิเคราะห์ดินรายแปลงแก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง

4) การสนับสนุนงบประมาณในการจัดการเรียนรู้แก่ศตปช. เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมเรียนรู้ให้แก่
สมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) การมีฐานข้อมูลดิน แผนที่ดิน แผนที่การใช้ประโยชน์จากที่ดินที่เป็นปัจจุบันและเป็นข้อมูลระดับ
ชุมชนที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้ง่าย

6) การเสริมศักยภาพด้านความรู้และข้อมูลแก่คณะกรรมการ ศตปช. เพื่อให้คณะกรรมการมีความรู้ มี
ข้อมูลและสามารถแนะนำแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรได้

แนวทางการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรดิน

1. ด้านเกษตรกร

- 1) การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยกันจัดการทรัพยากรดินในระดับชุมชน
- 2) การจัดการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรดินอย่างต่อเนื่องบนฐานของปัญหาทรัพยากรดินในแต่ละพื้นที่

3) เกษตรกรต้องมีข้อมูลและแผนการจัดการที่ดินรายฟาร์มของตนเอง

2. ด้านกลุ่มเกษตรกร

1) เกษตรกรต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรดินร่วมกันในลักษณะกลุ่มโดยเฉพาะทรัพยากรดินในบางลักษณะบางพื้นที่ ที่จำเป็นต้องจัดการร่วมกันไม่สามารถจัดการคนเดียวได้

2) จัดทำแผนงานโครงการ การจัดการดินที่ชัดเจนระดับกลุ่มและระดับชุมชน

3. ด้านหน่วยงานต่างๆ

1) จัดทำข้อมูลเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรได้เรียนรู้และมีข้อมูลในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรดินของตนเองได้

2) การให้บริการตรวจวิเคราะห์ดินอย่างทั่วถึงและรวดเร็วเพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาดินได้

3) การจัดทำแผนส่งเสริมการจัดการดินในระดับพื้นที่และระดับต่างๆ ที่ชัดเจน

4. ด้านหน่วยงานท้องถิ่น

1) กำหนดเป็นนโยบายระดับท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรดินระดับพื้นที่ ที่รับผิดชอบ

2) สนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรดินให้แก่เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร

3) ผนึกกำลังให้ชุมชนในพื้นที่ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรดินร่วมกัน

5. ด้านนโยบาย

1) จัดทำนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรดินแบบบูรณาการทั้งในมิติหน่วยงาน และมิติประเด็นการจัดการ

2) จัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการเรียนรู้ด้านทรัพยากรดินแก่ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง

3) สนับสนุนให้หน่วยงานระดับ กรม เขต จังหวัด อำเภอมีศักยภาพในการให้บริการข้อมูล

ข่าวสารและการให้บริการเรื่องทรัพยากรดินอย่างทั่วถึง

4) จัดช่องทาง ระบบข้อมูลออนไลน์เรื่องทรัพยากรดินให้เป็นระบบและเพื่อทุกระดับสามารถเรียกใช้งานได้ง่ายและรวดเร็ว

ไสตท์ศน์ที่ # 11.4 สถานการณ์ ปัญหา และเป้าหมายการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ

สถานการณ์ความต้องการใช้น้ำของมนุษย์แบ่งออกเป็น 3 ด้านที่สำคัญ คือ การใช้น้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม และการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ส่วนความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรจะเกิดขึ้นเฉพาะในฤดูเพาะปลูก

ทั้งนี้ โดยภาพรวมแล้วความต้องการใช้น้ำทุกประเภทเพิ่มขึ้นตลอดมา ปริมาณน้ำที่มีอยู่ในฤดูแล้งไม่เพียงพอกับความต้องการที่เกิดขึ้น หลายพื้นที่ไม่สามารถจัดสรรน้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งได้ และนับวันปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งจะยิ่งทวีมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรน้ำ จากกิจกรรมของมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม

การเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัด 2 ประการ คือ

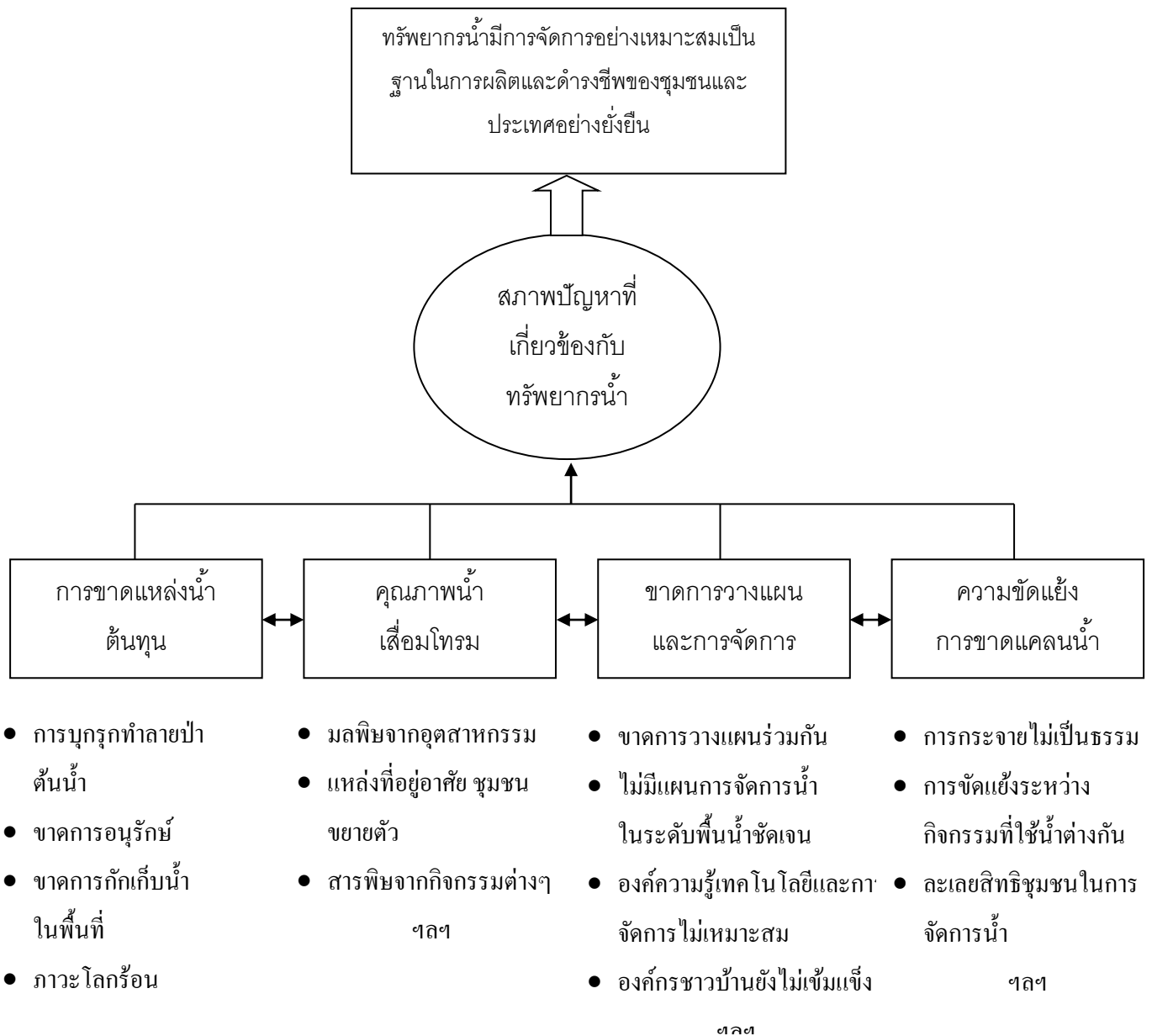
1. การตื้นเขินของแหล่งน้ำ
2. การเสื่อมสภาพของแหล่งน้ำ

ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรน้ำ

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรน้ำ มีหลายประการ ได้แก่

1. การบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารเพื่อการค้าและเกษตรกรรมการทำให้ป่าต้นน้ำอยู่ในภาวะวิกฤต
2. การใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและสมรรถนะของที่ดินทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินเป็นตะกอนลงสู่แหล่งน้ำ
3. ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เกษตรกรรม
4. มลพิษทางน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรม การปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือน การปล่อยของเสียจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การใช้สารเคมีทางการเกษตร ทำให้คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
5. เกิดการขาดแคลนน้ำ ทั้งในบางฤดูกาลและอย่างต่อเนื่องในบางพื้นที่
6. การขยายตัวของชุมชนและอุตสาหกรรมอย่างไม่มีการวางแผนในบางพื้นที่ทำให้เกิดการแย่งชิงการใช้น้ำ และใช้น้ำอย่างเกินพอดี และทำให้บางชุมชนขาดโอกาสหรือไม่ได้รับการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม
7. การขาดการวางแผนและจัดการน้ำอย่างเหมาะสม
8. การไม่ยอมรับหรือขาดการบูรณาการความรู้ ภูมิปัญญา การจัดการความรู้ด้านทรัพยากรน้ำของชุมชนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทำให้การจัดการน้ำรวมศูนย์ที่ภาครัฐทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาในระดับพื้นที่ได้
9. องค์กรชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำไม่ได้รับการยอมรับและยังไม่เข้มแข็งพอที่จะเป็นกลไกสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำได้

เป้าหมายของการจัดการความรู้ (Knowledge Vision :KV)

ไสตทัศน์ที่ # 11.4 กรณีตัวอย่างการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีแพรพนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม

กระบวนการ วิธีการจัดการความรู้ ชุมชนแพรพนามแดง

ชุมชนแพรพนามแดงมีกระบวนการในการดำเนินงานจัดการความรู้ ดังนี้

1. การจัดเวทีเล็กๆ ตามหมู่บ้านเพื่อหาแกนนำร่วมและค้นข้อมูลเบื้องต้น

เริ่มต้นการชี้แจงด้วยการเปิด “เวทียุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ” โดยการเชิญคนทั้ง 6 หมู่บ้านรวมทั้งข้าราชการท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้เข้าร่วมเวที

2. การจัดเวทีตำบลเพื่อสะท้อนข้อมูล

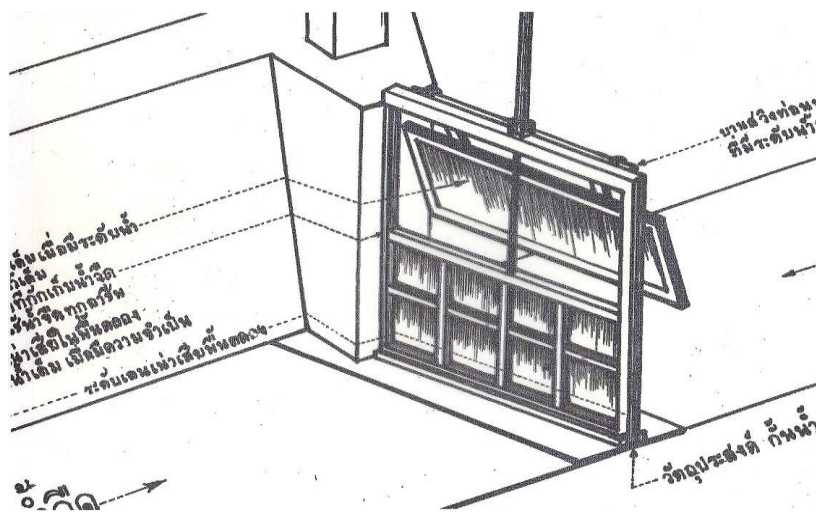
โดยเชิญชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน แกนนำชุมชน เยาวชน ประชาคมคนรักแม่กลอง สำนักงานจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดอำเภอ นายอำเภอ อบต. ตัวแทนกรมชลประทาน หอการค้าจังหวัด เพื่อสรุปการทำงานเบื้องต้น และสะท้อนข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีใน 6 หมู่บ้าน ในเวทีระดับตำบล

3. การจัดวงคุยเล็กๆ เพื่อเจาะลึกข้อมูล

ทีมงานเก็บข้อมูลต่อโดยการให้แกนนำแต่ละหมู่ที่ค้นพบจากการทำงานที่ผ่านมาไปเชิญชวน “ผู้เฒ่า ผู้แก่” มาร่วมวงสนทนากับชาวบ้าน โดยอาศัยช่วงเวลาที่เขาว่างชวนกันคุยเรื่อง “อดีต” เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับน้ำ ความเปลี่ยนแปลง

4. การวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูลออกแบบ “ประตูน้ำใหม่”

ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ร่วมกับแกนนำชุมชน และผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการพูดคุยถึงปัญหาที่ผ่านมาทั้งหมดให้เข้าใจ และวิเคราะห์ว่าต้องมีการออกแบบประตูน้ำใหม่แทนประตูน้ำเดิมของกรมชลประทานที่เป็นบานเหล็กทึบทั้งหมดที่เป็นชนวนแห่งความขัดแย้ง เพราะประตูเดิมยากต่อการจัดการ เกิดผลกระทบกับวิถีคนสองฝั่งเมื่อมีการเปิด-ปิดประตูน้ำมานานกว่า 20 ปี

ภาพ บานประตูน้ำใหม่ที่ชุมชนออกแบบ

5. การตรวจสอบและสะท้อนข้อมูล

จากนั้นแกนนำก็นำข้อมูลมาจัดเวทีระดับตำบลเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและเติมเต็มข้อมูล โดยจะสรุปให้ฟังทีละหมู่ว่า “จะเพิ่มเติมแบบประตูตรงไหนบ้าง มีส่วนไหนที่ต้องปรับ” พร้อมกับนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เบื้องต้นและแบบประตูน้ำใหม่มาขอความเห็นจนเห็นร่วมกันเป็น

“แนวทางการจัดการน้ำที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในตำบลแพรกหนามแดง” อันประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบประตูกั้นน้ำ

2) การจัดการน้ำ สรุปว่าควรดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

- (1) การเปิด-ปิดประตูกั้นน้ำ
- (2) การขุดลอกคลองธรรมชาติ
- (3) การบำบัดน้ำเสียจากแหล่งมลพิษ

3) การประสานงานองค์การบริหารส่วนตำบลแพรกหนามแดง เรื่องงบประมาณในการทดลองประตูกั้นน้ำรูปแบบใหม่ รวมทั้งนำเสนอต่อประชาคมคนรักแม่กลอง เพื่อนำเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องรูปแบบประตูกั้นน้ำผ่านหอการค้าจังหวัด

6. การลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหา

สืบเนื่องจากความเห็นร่วมของชาวบ้านต่อ “แบบประตูกั้นน้ำแบบใหม่” ทำให้ชุมชนต้องการรู้ต่อไปว่าจะได้ผลจริงหรือไม่ จึงต้องมีการทดลองให้รู้แจ้งอย่างน้อย 2-3 ประตูกั้นน้ำจึงดำเนินการเพื่อระดมทุนสร้างประตูกั้นน้ำอีกบานหนึ่ง รวมทั้งการเก็บข้อมูลสภาพน้ำ ผลกระทบต่อวิถีชีวิตเปรียบเทียบระหว่างการมี “แบบประตูกั้นน้ำใหม่” กับที่ใช้ “ประตูกั้นน้ำแบบเดิม” ร่วมกับการพยายามประสานกับหน่วยงานอื่นในการจัดการน้ำตาม “แนวทางการจัดการน้ำ” ที่ค้นพบจนกระทั่งสามารถสร้างประตูกั้นน้ำได้และได้มีการทดลองจนเป็นที่พอใจ

7. การสรุปบทเรียน ขยายผล

จากการดำเนินงานของแกนนำและเครือข่าย โดยการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายทำให้ชุมชนได้รับบทเรียน องค์ความรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในด้านการจัดการน้ำ การสร้างความรู้ของชุมชนและยังขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนที่หลากหลาย

ไสตท์ทัศน์ที่ # 11.5 วิเคราะห์การจัดการความรู้ของกรณีตัวอย่างและแนวทางการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ

บทเรียนที่ได้รับและการนำไปปรับใช้

ชุมชนได้สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ในการทำงาน ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญและนำไปปรับใช้ในการจัดการความรู้ในอื่นๆ ได้ดังนี้

1. ใช้หลัก 5 ร ทีมแกนนำใช้หลัก 5 ร เป็นเสมือนคาถาที่ทำให้งานบรรลุผลในท่ามกลางความขัดแย้ง ความยากลำบากในการดึงการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วยการ**ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์**

2. การจัดระบบการทำงาน ที่ผ่านมาชุมชนสรุปว่า ยังมีข้อเสียอยู่ คือ ทำงานยังไม่ค่อยเป็นระบบ บางครั้งก็มีการแบ่งบทบาทในการเก็บข้อมูล การจัดเวที แต่บางครั้งก็ไม่ได้แบ่ง การสรุปบทเรียน

บางครั้งก็ไม่มี ซึ่งควรจะมีการจัดระบบการทำงานให้ดีขึ้น เพราะเป็นประโยชน์ต่อการปรับการทำงานให้ดีขึ้น

3. การบันทึก เป็นความยากลำบาก เป็นความกังวลของชุมชนที่จะต้องมีการบันทึก เนื่องจากปกติชาวบ้านจะสามารถพูดได้ แต่เขียนไม่ค่อยเป็น สรุปข้อมูลก็ไม่ค่อยถูกบางครั้งจึงต้องให้เยาวชนช่วย

4. การรู้จักปรับการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทีมงานได้เรียนรู้ว่าในการทำงานต้องรู้จักการปรับตัว ปรับแผนการทำงาน ปรับวิธีการให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้

5. การให้ความหมาย แนวคิดการทำงาน การทำงานทำให้ทีมงานเข้าใจความหมายวิธีการ ค้นหาความรู้ที่ซ่อนอยู่ในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเข้าใจการค้นหาความจริง ค้นหาข้อมูล องค์ความรู้ ข้อเท็จจริง

6) การทำงานด้วยใจ งบประมาณเป็นเรื่องรอง การมองการแก้ปัญหาความตั้งใจในการแก้ปัญหาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้มองที่ตัวงบประมาณ แต่ทำงานด้วยใจ มีการเคลื่อนงานกันอย่างต่อเนื่องและประหยัด ถ้าจำเป็นต้องการงบประมาณสนับสนุนบางส่วนก็ระดมจากแหล่งต่างๆ หรือมีวิธีการอื่นที่จะนำเงินมาสมทบช่วยกัน

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ด้านทรัพยากรน้ำ หากมีการจัดการอย่างเหมาะสมจะทำให้ส่งผลดังต่อไปนี้

1. ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำและสามารถจัดการป่าต้นน้ำได้ ส่งผลให้ชุมชนมีทรัพยากรน้ำที่เพียงพอต่อการผลิต การยังชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและระหว่างเครือข่าย ภาคี เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. เสริมสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของชุมชน

4. สามารถสร้างความตระหนักของชุมชน สังคม และมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรน้ำ ป่าต้นน้ำและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

5. ก่อให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือของชุมชนและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

6. ทำให้สามารถลดความขัดแย้งในชุมชนในเรื่องการจัดการน้ำได้

7. เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนในการแก้ปัญหา

8. ชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์จากการใช้ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดการตัวเองที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

9. ก่อให้เกิดกลุ่มกิจกรรมในชุมชนที่หลากหลาย

10. เกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาคีต่างๆ และกับชุมชนมากขึ้น
กว่าเดิม

11. เกิดการปรับทัศนคติ ท้าทาย และการทำงานระหว่างภาครัฐ ชุมชน และก่อให้เกิดแผนร่วมกันที่เป็นรูปธรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการจัดการความรู้

1. ด้านภายในชุมชน

- 1) การดำเนินการของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน จากกลุ่มต่างๆ
- 2) การส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้เชื่อมโยงความรู้ ภูมิปัญญาชุมชน และตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรน้ำและภูมิปัญญาในการจัดการ
- 3) การสร้างจิตสำนึกเนื่องจากหากชุมชนขาดจิตสำนึกร่วมกันในการจัดการทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง
- 4) มาตรการสร้างความรู้ใหม่ การต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น และสถานการณ์ทำให้มีนวัตกรรมการจัดการที่เหมาะสม
- 5) ทักษะต่อความสำคัญของแหล่งน้ำ
- 6) ผู้นำและนักการเมืองท้องถิ่นที่จะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนช่วยเหลือประสานงาน เพื่อแก้ปัญหา
- 7) การมีเวทีเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง การชวนขยายหาข้อมูล ความรู้มาแลกเปลี่ยน ถกเถียง อย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่การจัดการน้ำอย่างเหมาะสมในแต่ละบริบท

2. ด้านภายนอกชุมชน

- 1) หน่วยงานภายนอกซึ่งต้องมองทรัพยากรน้ำอย่างเชื่อมโยงในมิติต่างๆ จึงจะทำให้ความรู้ และเทคนิควิธีการที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรไม่เป็นแบบแยกส่วน
- 2) นโยบายไม่ควรให้ความสำคัญและมุ่งการจัดการน้ำเพื่อสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมและเมือง ทำให้ภาคเกษตรกรรมและชุมชนขาดโอกาสในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์
- 3) การรุกรานแย่งชิงจากภาคอื่นๆ ด้านเทคโนโลยีการจัดการและการเข้าถึงศูนย์อำนาจทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำที่ชุมชนไม่อาจจริงรับตอบโต้ได้
- 4) ทรัพยากร งบประมาณ สนับสนุนการสร้างความรู้ และใช้ความรู้ในการจัดการ ทรัพยากรอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
- 5) องค์กรชุมชนที่มีการจัดการน้ำและสร้างความรู้ในการจัดการ ขาดการรับรองจาก หน่วยงานภาครัฐ
- 6) กระบวนการในการจัดการความรู้ของหน่วยงานขาดการออกแบบให้เหมาะสมกับปัญหา บุคคลเป้าหมาย และขาดการให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้อย่างจริงจัง

แนวทางการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรน้ำ

1. องค์กรภาครัฐ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดการทรัพยากรน้ำโดยให้ความสำคัญ กับองค์ความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลฐานงานพัฒนา

2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนได้ใช้ความรู้ ในการจัดการทรัพยากรน้ำและช่วยเชื่อมประสานงานให้
3. ส่งเสริมให้มีการศึกษา สร้างความรู้ เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละพื้นที่ แต่ละกรณี และได้ใช้ความรู้ที่เหมาะสม
4. หน่วยงานภาคี องค์การต่างๆ ควรใช้ความรู้ในการวางแผนและตัดสินใจในการจัดการ ทรัพยากรโดยเน้นความรู้ที่หลากหลายมากกว่าการใช้ความรู้ลักษณะเดียวในการจัดการ
5. ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงสู่หลักสูตรท้องถิ่น การสืบสานความรู้สู่การเรียนรู้ใน หลักสูตรและสถานการณ์จริงของชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชนและสังคม
6. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายชุมชนและผู้รู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการขับเคลื่อนให้ ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม
7. รมรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ในช่วงทางต่างๆ และรูปแบบวิธีการต่างๆ เพื่อ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม
8. กำหนดให้มีกฎหมายรองรับกลุ่ม ชุมชนที่มีการจัดการน้ำ และให้ความสำคัญต่อสิทธิของ ชุมชนในการจัดการทรัพยากร
9. ส่งเสริมออกแบบการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้และสร้างคน สร้างความร่วมมือ ไม่ใช่เพียงแต่รูปแบบแต่ส่งเสริมให้ประเพณีวัฒนธรรมยังคงเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการ ทรัพยากรน้ำและชุมชน

ไสตทัศน์ที่ # 11.6 สถานการณ์ ปัญหาและเป้าหมายการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรป่า ไม้

ปัญหาของทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวม

สำหรับปัญหาของทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวมเพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายในการจัดการ ความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวม สรุปได้ดังนี้

1. การขยายตัวของชุมชนเพื่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่า
2. การบุกเบิกทำไร่เลื่อนลอย ไร่ถาวรพื้นที่การเกษตร
3. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อยึดครองพื้นที่เป็นกรรมสิทธิ์
4. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อใช้ในครัวเรือนและทำเป็นอุตสาหกรรมโดยนายทุนผู้ค้าไม้
5. การพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เหมาะสมของประเทศที่เน้นการสร้างรายได้ การให้โอกาสแก่เอกชน ในการใช้พื้นที่และทรัพยากรป่าไม้
6. การจัดการป่าไม้ที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตัดไม้เกินกำลังของป่า
7. ขาดการควบคุมไฟป่าที่ดีทำให้เกิดการสูญเสียป่าไม้

8. การขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว และการลงทุนจากทุนภายนอกและภายในชุมชน ทำให้เกิดการรุกล้ำพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

9. การบริหารจัดการป่าสัมปทานที่มุ่งเฉพาะเพื่อเพิ่มจำนวนป่าสัมปทานหรือป่าโครงการให้เป็นไปตามความต้องการของผู้รับสัมปทาน โดยขาดการดูแลที่รัดกุม ทั้งในแง่การตัดไม้ตามจำนวนให้สัมปทาน และในการปลูกป่าเสริมหรือปลูกป่าทดแทนตามข้อตกลง

10. การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล มุ่งสนองวัตถุประสงค์เฉพาะด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้คำนึงถึงการป้องกันทรัพยากรของประเทศควบคู่ไปด้วย ขณะเดียวกัน การตัดถนนการสร้างชุมชนใหม่ โครงการพัฒนาหลายโครงการมีส่วนอำนวยความสะดวกให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากยิ่งขึ้น

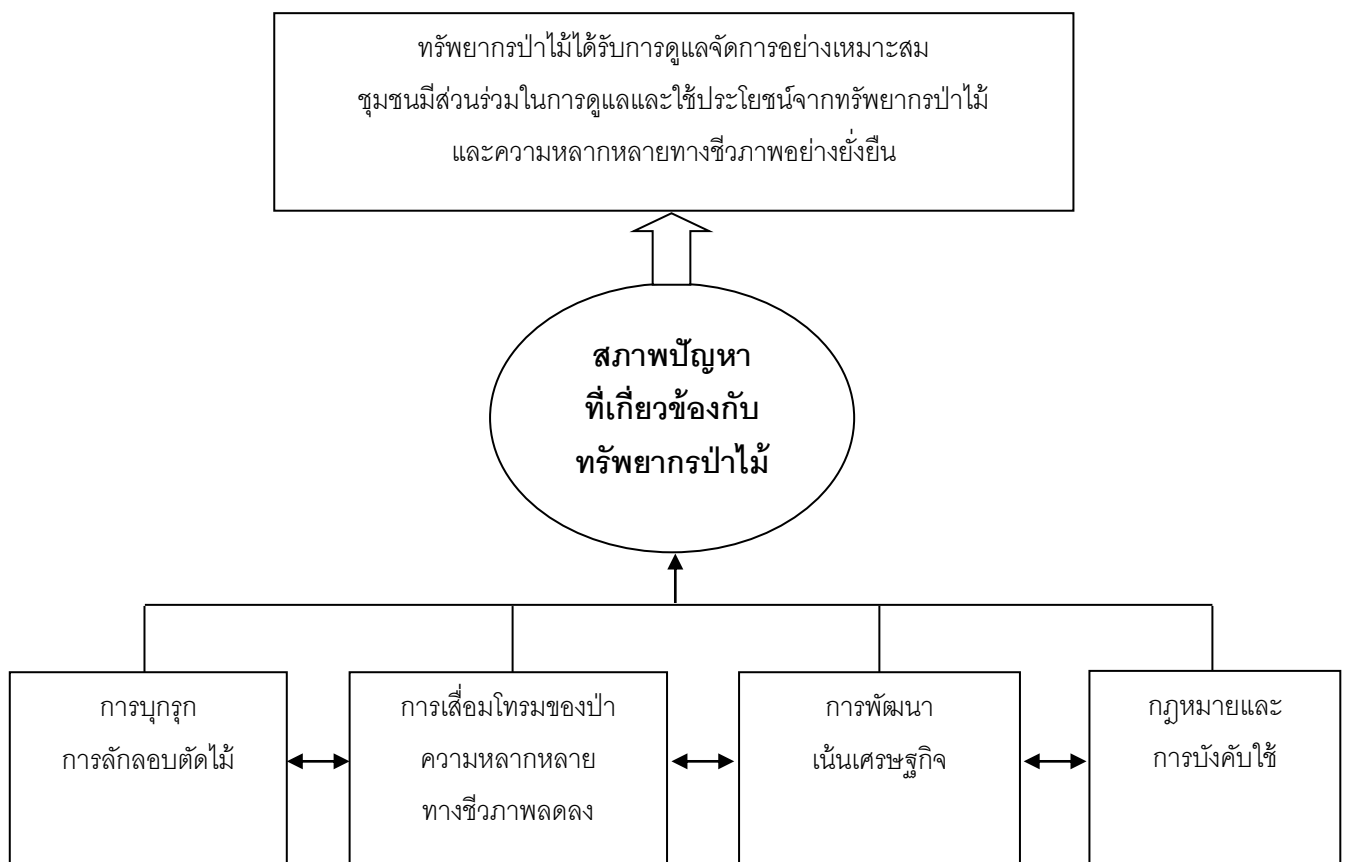
11. ขาดมาตรการในการดูแลและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

12. ขาดการรับรองสิทธิและการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการอย่างแท้จริง

เป้าหมายในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวม

จากปัญหาของทรัพยากรป่าไม้ที่กล่าวมากล่าวได้ว่าเป้าหมายในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวมสรุปได้ดังภาพ

เป้าหมายของการจัดการความรู้ (Knowledge Vision: KV)

● ทำไร่ถาวร ท่องเที่ยว การเกษตร

● การขยายตัวของชุมชน

● การสร้างปัจจัย พื้นฐาน

● การบุกรุกลักลอบโดยนายทุน

และคนในพื้นที่

● การจัดการไม่เหมาะสม

● ตัดไม้เกินกำลัง

● ขาดแผนการจัดการร่วม

● การเกิดไฟป่า

● ขาดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

● กระแสทุนภายนอกชุมชน

นอกประเทศ

● การยึดครองกรรมสิทธิ์

ฯลฯ

● การบังคับใช้กฎหมาย

ไม่เป็นจริง

● ชุมชนอ่อนแอ

● การไม่รับรองสิทธิชุมชน

● การแสวงหาผลประโยชน์

ไสตท์สน์ที่ # 11.7 กรณีตัวอย่างการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้: กรณีป่าภูค้ำบก จังหวัดร้อยเอ็ด

ป่าภูค้ำบก จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ป่าแห่งหนึ่งที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดการความรู้ จนเป็นแหล่งหนึ่งที่จะเป็นกรณีศึกษาในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้

กระบวนการ วิธีการจัดการความรู้ ป่าภูค้ำบก

1. การเตรียมพื้นที่และชุมชน

ทีมแกนนำที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ได้พูดคุยทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ของป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนในที่ป่าชุมชนได้มีการจัดตั้งขึ้น

2. การเตรียมทีมงานและบุคลากร

ในการดำเนินงานด้านการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ กรมป่าไม้เป็นองค์กรสนับสนุนในการประสานงานกับนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เช่น พืช สัตว์ เห็ดรา ไลเคน และภูมิปัญญาจากสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ

3. การสำรวจและจัดทำฐานข้อมูล

วิธีการเริ่มจากสำรวจรายชื่อผู้รู้แต่ละสาขา เพื่อให้ได้ปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้เข้าร่วมสำรวจข้อมูลด้านพืช ด้านสัตว์ ด้านแมลง ด้านไลเคน เห็ดรา และภูมิปัญญาชาวบ้าน

3.1 การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพกลุ่มพืช ได้กำหนด 2 รูปแบบคือ สำรวจความหลากหลายชนิดพันธุ์ตามเส้นทางเดินทางและสำรวจความหลากหลายในระบบนิเวศ ด้วยการวางแผนศึกษาถาวร ตรวจนับ บันทึกข้อมูลชนิด จำนวน ข้อมูลที่ได้นำไปจำแนกชนิด ประเภท รวมทั้งศึกษาการใช้ประโยชน์ และศึกษาการเปลี่ยนแปลงของป่าในปีต่อไป

3.2 สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพกลุ่มสัตว์ มี 2 รูปแบบ คือ สำรวจตัวสัตว์ร่องรอยซากสัตว์ ตามเส้นทางเดินป่า และสำรวจความชุกชุมโดยใช้กับดัก และสำรวจนกโดยใช้กล้องส่องนก เดินตามเส้นทางเดินป่าแบบกำหนดระยะเวลา

3.3 สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพกลุ่มแมลง โดยใช้กับดัก ผลการสำรวจบนป่าภูค้ำบก พบ ตัวกว้าง 8 ชนิด ผีเสื้อ 33 ชนิด แมลงปอ 8 ชนิด ตั๊กแตน 10 ชนิด จิ้งจัน 6 ชนิด มวน 4 ชนิด มด 6 ชนิด อื่นๆ 22 ชนิด

3.4 สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพกลุ่มไลเคน ศึกษาความหลากหลายชนิดของไลเคนที่เกาะตามต้นไม้ ก้อนหิน พื้นป่า ตามเส้นทางเดินป่า และศึกษาความหลากหลายชนิดกับความหนาแน่น ในแปลงถาวร ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของป่า เลือกเก็บข้อมูลบนไม้เด่นและไม้รองที่อยู่ใกล้เคียง ศึกษาสำรวจพบไลเคนใน 2 กลุ่ม คือ คลัสโตรส และโพลีโอส

3.5 สำนวความหลากหลายทางชีวภาพกลุ่มเห็ดรา เก็บข้อมูลความหลากหลายชนิดของเห็ดราในแหล่งที่อาศัยตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ พบเห็ดกินได้ 6 ชนิด คือ เห็ดปลวกจิก เห็ดปลวกตาบ เห็ดโคเห็ดผึ้งหางนกยูง เห็ดระโงกขาว เห็ดผึ้งขาว

3.6 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เก็บข้อมูลผู้รู้และสาขาของภูมิปัญญา

3.7 จัดทำระบบฐานข้อมูลที่ได้จากชุมชน ที่ทุกคนสามารถเข้าถึง และข้อมูลทั้งหมดคืนสู่ชุมชนทำสิดาในรูปแบบศูนย์เรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ชุมชน

การวางแผนตัวอย่าง

ภาพ การวางแผนเพื่อสำรวความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน

ภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้

4. การจัดเวทีสัมมนาการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์พืชป่าเฉพาะถิ่นหายากและใกล้สูญพันธุ์
5. การเสริมสร้างความตระหนักให้กับชุมชนด้านอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้
6. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ
7. การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้

8. การจัดตลาดนัดแลกเปลี่ยนความรู้และนำเสนอผลงานจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้

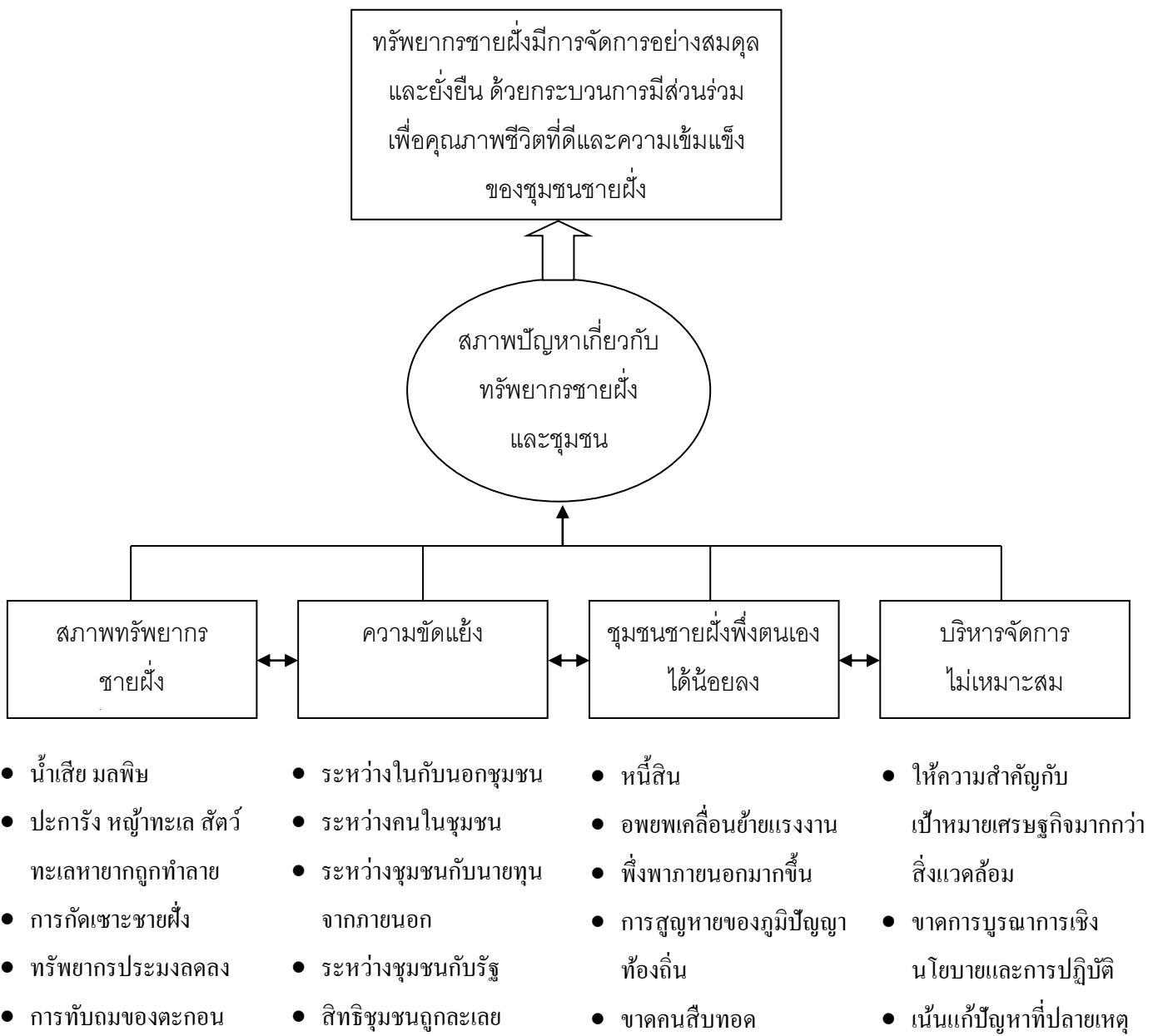
แนวทางการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้

ในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ มีแนวทางทั้งในด้านการสร้างความรู้ ด้านการจัดการคลังความรู้ (knowledge asset) และการใช้ความรู้ และการพัฒนาคน ดังนี้

1. ด้านการสร้างความรู้ในด้านทรัพยากรป่าไม้
2. ด้านจัดการคลังความรู้และการใช้ความรู้
3. ด้านการพัฒนาคน

ไสตทัศน์ที่ # 11.8 สถานการณ์ ปัญหา และเป้าหมายการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

เป้าหมายของการจัดการความรู้ (Knowledge Vision: KV)

ไสตท์ศน์ที่ # 11.9 กรณีตัวอย่างการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรชายฝั่ง: กรณีอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กระบวนการ วิธีการจัดการความรู้อ่าวบ้านดอน

วิธีการจัดการความรู้ ประกอบด้วยวิธีการที่หลากหลาย แตกต่างกันไปในแต่ละขั้นตอน แบ่งเป็น ขั้นตอนก่อนเริ่มโครงการ ขั้นตอนดำเนินโครงการ และขั้นตอนสิ้นสุดโครงการ โดยแต่ละขั้นตอนมีเครื่องมือและวิธีการดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนเริ่มโครงการ

แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ปัญหา

1.2 การยกร่างกิจกรรม

1.3 การจัดเวทีการนำเสนอโครงการ

2. ขั้นตอนดำเนินโครงการ

แบ่งออกเป็น 9 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

2.1 การชี้แจงโครงการแก่ชาวบ้าน

2.2 การประชุมประจำเดือน

2.3 การประชุมเครือข่าย

2.4 การศึกษาบริบทชุมชน

2.5 การถอดบทเรียน

2.6 การปฏิบัติ “กิจกรรม”

2.7 การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทรัพยากร

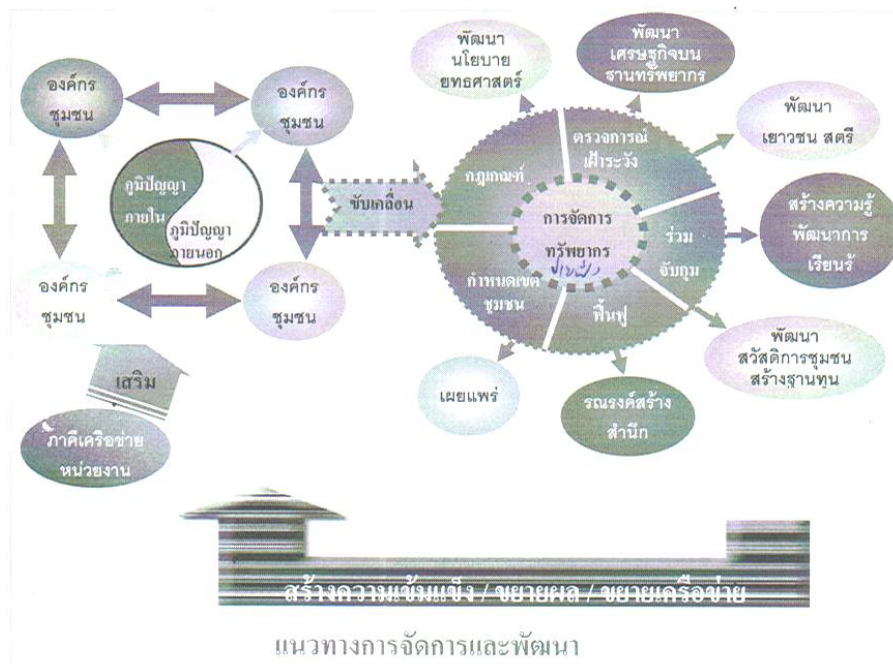
2.8 การจัดตั้งกองทุน

2.9 การรายงานความก้าวหน้า

3. ขั้นตอนรายงานและขยายผล

ไสตท์ศน์ที่ # 11.10 วิเคราะห์การจัดการความรู้ของกรณีตัวอย่างและแนวทางการจัดการความรู้ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

รูปแบบการจัดการความรู้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการจัดการความรู้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรชายฝั่งมีดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายในการจัดการความรู้
 - 1.1 เป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและภาคี
 - 1.2 เป้าหมายเพื่อสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคม
2. ความรู้และทักษะของแกนนำ
 - 2.1 ภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้าน
 - 2.2 ความรู้จากภายนอก
 - 2.3 ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน
 - 2.4 ทักษะของแกนนำ
3. ลักษณะสภาพพื้นที่
4. ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการ
5. ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์
6. การมีกลไกการดำเนินงานที่เข้มแข็ง

แนวทางการจัดการความรู้ด้านทรัพยากรชายฝั่ง

ประกอบด้วยแนวทางสำคัญ คือ

1. การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
2. การคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน
3. การสร้างและใช้ความรู้จากการปฏิบัติในโลกความเป็นจริง
4. การบูรณาการหนึ่งกิจกรรมหลายเป้าประสงค์
5. การสร้างพลังถ่วงดุล
 - 5.1 การสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม
 - 5.2 การสร้างความหมายของกิจกรรมสู่คุณค่าต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติ
 - 5.3 การแสวงหามิตร
6. การดำรงตนเป็นแบบอย่าง

หน่วยที่ 12

การจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนและตลาดทางเลือก

โสตทัศนที่ # 12.1 ความหมายและลักษณะของเกษตรกรรมยั่งยืนและตลาดทางเลือก

ความหมายของเกษตรกรรมยั่งยืน

“เกษตรกรรมยั่งยืน” เป็นระบบเกษตรที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ การสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ และยังมีความหมายที่มิได้หมายถึงเพียงระบบการผลิต แต่มีความเชื่อมโยงทั้งความยั่งยืนในทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และความยุติธรรมทางสังคม

ลักษณะสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืน

- ลักษณะสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืน สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้
- 1.สอดคล้องกับระบบนิเวศ และสร้างความสมดุลของธรรมชาติ
 - 2.เน้นการใช้ทรัพยากรจากภายในชุมชนท้องถิ่น หรือในแปลง
 - 3.หลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากเชื้อเพลิงฟอสซิล
 - 4.ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงบำรุงดิน
 - 5.การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างความหลากหลายของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรในไร่นา และผสมผสานกิจกรรมการผลิตให้เกื้อกูลกัน
 - 6.ปฏิบัติตามธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วยความเคารพ
 - 7.มีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่ายด้านต้นทุนการผลิต
 - 8.เอื้ออำนวยให้เกษตรกรและชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างอิสระ และส่งเสริมให้เกษตรกรมีบทบาทหลักในการพัฒนาความรู้และการวิจัยทางการเกษตรบนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ความหมายของตลาดทางเลือก

ตลาดทางเลือก หมายถึง ตลาดที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคม โดยมีรูปแบบการผลิตที่คำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกื้อหนุนให้เกิดความเข้าใจและรับผิดชอบซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล เน้นการผลิตสิ่งที่ครอบครัวต้องการบริโภค และเมื่อเหลือจึงนำมาจำหน่ายในตลาดทางเลือก ทั้งนี้ รูปแบบการตลาดทางเลือกมีหลายลักษณะ เช่น ตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดท้องถิ่น ตลาดนัดสีเขียว ระบบส่งตรงถึงผู้บริโภค ระบบค้าส่ง และตลาดส่งออก เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของตลาดทางเลือก

จากพัฒนาการทั้งแนวคิดและรูปแบบของตลาดทางเลือกในสังคมไทย อาจประมวล ลักษณะสำคัญของตลาดทางเลือกได้ ดังนี้

1. เป็นการตลาดที่มีการผลิตนำการตลาด ไม่ใช่การตลาดนำการผลิต
2. ให้ความสำคัญในการจำหน่ายผลผลิตหรือสินค้าแก่ผู้บริโภคในชุมชนเดียวกันก่อนเป็นอันดับแรก
3. จำหน่ายสินค้าที่ใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช่สารเคมีในกระบวนการแปรรูปและการตลาด เป็นสินค้าที่ดี มีคุณภาพ
4. ใช้หีบห่อหรือบรรจุภัณฑ์ที่เน้นความสะอาด ประหยัด ใช้วัสดุท้องถิ่น
5. ชื่อและจำหน่ายสินค้าในราคายุติธรรม การกำหนดราคาเป็นความตกลงร่วมกันของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค
6. เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการตลาด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสาร และมีข้อมูลด้านการตลาด
7. เน้นการสร้างสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภคเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนกันและกัน เท่าเทียมกัน และมีเป้าหมายเหมือนกันคือต้องการอาหารที่ปลอดภัย

ไสถทัศน์ที่ # 12.2 แนวคิดและหลักการการจัดการความรู้ในด้านเกษตรกรรมยั่งยืนและตลาดทางเลือก

แนวคิดการจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน เน้นระบบคุณค่าใหม่ และให้ความสำคัญกับความภูมิปัญญาของเกษตรกรและชุมชน ผสานกับความรู้จากภายนอก

หลักการการจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการจัดการความรู้ที่มีลักษณะบูรณาการ ไม่แยกส่วน มีลักษณะเป็นพลวัต และเชื่อมโยงมิติที่หลากหลายทั้งมิติทางนิเวศวิทยา มิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

หลักการการจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน และตลาดทางเลือก

จะให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การให้ความสำคัญกับความรู้จากการปฏิบัติ
2. การจัดการความรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. การให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าและความเชื่อ
4. การเน้นความหลากหลายของระบบเกษตรกรรม
5. การจัดการความรู้ที่เชื่อมโยงความรู้ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิต และผู้บริโภค

ไต่ถามที่ # 12.3 กรณีศึกษาการจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขต

หลักการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขต

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขต เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เรียกว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินงานทางด้านเกษตรอินทรีย์ โดยมีหลักการดำเนินงานที่สำคัญ ในประเด็นต่างๆ ได้แก่

1. การวางแผนการผลิตและการตลาด
2. การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์
3. การบริหารงานอย่างเป็นระบบทั่วทั้งองค์กร
4. การกำหนดทิศทางการบริหารกลุ่มในอนาคตอย่างชัดเจน
 - 4.1 การพัฒนาระบบการเรียนรู้ และฐานข้อมูล
 - 4.2 การพัฒนาระบบมาตรฐานความปลอดภัยของผลผลิตทางการเกษตร
 - 4.3 การพัฒนา ระบบการผลิต และการจัดการกลุ่ม
 - 4.4 การพัฒนาระบบการกระจายสินค้า
 - 4.5 การพัฒนาระบบเชื่อมโยงผู้บริโภค
 - 4.7 การพัฒนาระบบสื่อสารและประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อต่างๆ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ. สนามชัยเขต

ในที่นี้สามารถวิเคราะห์การจัดการความรู้ของกลุ่มได้เป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดความรู้ที่ต้องการ โดยทางกลุ่มจะกำหนดความรู้ที่ต้องการที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนกลุ่ม นั่นคือ ปริมาณผลผลิต มาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ตลาดต้องการ รวมถึงวิธีการผลิตสินค้าเกษตร
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ ทางกลุ่มจะมีการสร้างความรู้และแสวงหาความรู้จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับผู้บริโภคเกี่ยวกับจำนวนและคุณภาพที่ตลาดต้องการ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้ทางการผลิตในการเรียนรู้จาก “โรงเรียนเกษตรกรอินทรีย์”
3. การจัดระบบความรู้ จากความรู้ที่ได้มาทั้งจากในตัวสมาชิกเอง จากผู้บริโภค รวมถึงภาคีที่เกี่ยวข้อง จะนำมาจัดเป็นระบบความรู้
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ทางกลุ่มมีการประมวลและกลั่นกรองความรู้ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่ม ซึ่งเห็นได้ชัดจากข้อมูลความรู้เรื่อง “ราคาสินค้า”
5. การเข้าถึงความรู้ จากองค์ความรู้ที่ได้ประมวลและกลั่นกรองทั้งด้านการผลิตและการตลาดนั้น ทางกลุ่มได้จัดทำช่องทางเข้าถึงองค์ความรู้เหล่านั้นที่หลากหลาย
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทางกลุ่มได้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้งจากการแสดงข้อมูลต่างๆ อาทิ ในอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับวิถีกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้กับผู้บริโภค การแสดงราคาซื้อขายผลผลิตเพื่อให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในการผลิตสินค้าเกษตร เป็นต้น

7. การเรียนรู้ จากการที่กลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งด้านการผลิตและการตลาด ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสามารถตัดสินใจในการผลิตและการตลาด

หลักการสำคัญในการจัดการความรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขต

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขตมีหลักการในการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกรอินทรีย์
2. การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกผู้ผลิต
3. การจัดทำฐานข้อมูลการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต และรายการผลิต การวางแผนการผลิตและ

การตลาด

ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อ.สนามชัยเขต

ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของกลุ่มฯ สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ผู้นำ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ
2. กลยุทธ์ กลยุทธ์การดำเนินงานที่ชัดเจนในการจัดการความรู้โดยมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกรอินทรีย์ และการจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกผู้ผลิต ฐานข้อมูลการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต และรายการผลิต การวางแผนการผลิตและการตลาดอย่างชัดเจน
3. วัฒนธรรมองค์กร ทางกลุ่มมีความเชื่อและศรัทธาในการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งจะนำพากลุ่มไปสู่การทำเกษตรที่มีลักษณะแบบการเกษตรกรรม

ไสถทัศน์ที่ # 12.4 กรณีศึกษาการจัดการความรู้เกษตรกรยั่งยืนของสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์
เชียงใหม่ จำกัด

หลักการดำเนินงานของสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด

มีหลักการดำเนินงานที่สำคัญ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การบริหารกลุ่ม/เครือข่ายที่เป็นรูปธรรม
2. การจัดการการผลิตที่เป็นระบบ
3. การจัดการระบบการตลาดและการกระจายสินค้าที่หลากหลาย
 - 3.1 การจัดหาพื้นที่ตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่
 - 3.2 การกระจายสินค้าโดยการดำเนินการของสหกรณ์โดยตรง โดยมีการกระจายสินค้าหลากหลาย

รูปแบบ

กระบวนการจัดการความรู้ของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด

จากการศึกษาการดำเนินงานของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด สามารถวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ได้เป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดความรู้ที่ต้องการ คือ การวางแผนการผลิต การแปรรูปผลผลิต การตลาดและการกระจายสินค้า
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ โดยทางสหกรณ์จะมีการจัดประชุมร่วมกัน ทุกๆ 3 เดือน
3. การจัดระบบความรู้ สหกรณ์จะมีการแยกองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการตลาดจัดทำแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยใช้ “ภาษา” เดียวกันทั้งองค์กร
5. การเข้าถึงความรู้ องค์ความรู้ที่ได้จากการประมวลและกลั่นกรองความรู้จะถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจากการประชุมร่วมกันทุกๆ 3 เดือน
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ จะเกิดขึ้นจากสมาชิกด้วยกันเอง รวมทั้งภาคีเครือข่ายที่คอยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในเกือบทุกด้าน
7. การเรียนรู้ จากการที่กลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งด้านการผลิตและการตลาดจากทั้งสมาชิกด้วยกันเอง รวมทั้งหน่วยงานและภาคีเครือข่าย ทำให้สมาชิกของสหกรณ์เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสามารถตัดสินใจในการผลิตและการตลาด

หลักการสำคัญในการจัดการความรู้ของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด

ทางสหกรณ์ฯ มีหลักการสำคัญในการจัดการความรู้ที่สามารถเป็นที่เรียนรู้แก่กลุ่มอื่นได้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของกลุ่ม
2. การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของเครือข่าย

ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด

ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ของกลุ่มฯ สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. การมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มขับเคลื่อนขบวนการเกษตรอินทรีย์มาอย่างยาวนาน
2. การจัดการด้วยหลักความเชื่อมั่นในศักยภาพของสมาชิก
3. การประสานการเรียนรู้และเชื่อมโยงงานด้านต่างๆ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ร่วมกับภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

โสตทัศนที่ # 12.5 กรณีศึกษาการจัดการความรู้ตลาดทางเลือกของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว
มหาสารคาม

หลักการดำเนินงานของตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม

การดำเนินงานของตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามมีหลักการที่สำคัญในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. **การบริหารงานที่เป็นระบบ** โดยจะมีคณะกรรมการตลาดเป็นผู้ดูแล โดยองค์ประกอบคณะกรรมการมาจากตัวแทนของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนต่างๆ ที่มาขายในตลาดนั้นๆ ซึ่งคณะกรรมการจะกำหนดกฎระเบียบในการบริหารตลาด
2. **การเน้นการขายสินค้าตามฤดูกาล** เกษตรกรในจังหวัดมหาสารคามจะดำเนินการนำผลผลิตที่นำมาขายในตลาด ซึ่งผลผลิตจะมีความหลากหลาย ทั้งผลผลิตจากแปลงเกษตรผสมผสาน และการเก็บพืชผักจากธรรมชาติ
3. **การใช้การจัดการความรู้เป็นกลไกในการดำเนินการ** ทางเครือข่ายฯ ได้ใช้การจัดการความรู้ในการดำเนินการบริหารตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ การวางแผนกลยุทธ์การตลาด รวมถึงการจัดการความรู้ร่วมกับกลุ่มผู้บริโภค

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม

ตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม โดยสามารถนำมาวิเคราะห์ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน ได้ดังนี้

1. การกำหนดความรู้ที่ต้องการ

ทางเครือข่ายฯ ได้มีการจัดการความรู้โดยเน้นการศึกษาเรื่องระบบตลาดทางเลือก จึงได้ศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำตลาดนัดสีเขียว ซึ่งพบว่าฐานวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นวัฒนธรรมของชุมชนนับแต่อดีต เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่าย หรือ แลกเปลี่ยนภายในชุมชนและระหว่างชุมชน หรือวัฒนธรรมที่เอาผลผลิตไปวัดเพื่อไปทำบุญในงานประเพณีต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือกัน

2. การสร้างและแสวงหาความรู้

กระบวนการสำรวจหาข้อมูล และแหล่งความรู้ต่างๆ ดำเนินการโดยใช้การประชุม และการศึกษาดูงานเป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ ดังนี้

- 2.1 การประชุมในกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน
- 2.2 การจัดการศึกษาดูงานตลาดทางเลือกในจังหวัดอื่นๆ

3. การจัดระบบความรู้

หลังจากที่ได้มีการประชุมและศึกษาดูงานแล้วนั้น ทางเครือข่ายฯ ได้มีการจัดระบบความรู้ โดยการจัดประชุมอีกครั้ง โดยมีทั้งกลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนมาร่วมกันสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากเวทีการประชุมที่ผ่านมาและการศึกษาดูงาน

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

จากการมองเห็นตลาดทั่วไปว่าคนที่เข้าไปขายของในตลาดต้องเป็นนักขาย กลายเป็นการที่กลุ่มเกษตรกรที่มาขายของในตลาดทางเลือกนั้น เป็นผู้เอาผลผลิตที่ตีมาให้กับผู้บริโภค และอยู่บนฐานการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ มากกว่าการเน้นการขายแบบเอากำไรเป็นตัวตั้ง

5. การเข้าถึงความรู้

ความรู้ที่ได้จากการการประมวลและกลั่นกรองความรู้ในเรื่องการจัดทำตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามที่เน้น “การขายผลผลิตที่ดีมาให้กับผู้บริโภคและอยู่บนฐานการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้” ได้ถูกถ่ายทอดให้กับสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้รับรู้ทั่วถึงกันผ่านช่องทางต่างๆ

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ทางเครือข่ายฯ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับกลุ่มผู้บริโภคและผู้ผลิต ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

6.1 การจัดการความรู้ให้กับผู้บริโภค การสร้างให้ผู้บริโภคเข้าใจผลผลิตที่มาจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นความรู้พื้นฐานที่มีการสื่อสารให้ได้รับรู้ โดยการจัดเวทีทำความเข้าใจให้ผู้บริโภคได้รับรู้เรื่องการผลิตและความรู้อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการบริโภค

6.2 การจัดการความรู้ในกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้ผลิตเป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายในการจัดการความรู้ด้านการตลาด การจัดการความรู้ในกลุ่มผู้ผลิตจะเน้นในเรื่องการบริหารจัดการตลาด การทำมาตรฐานตลาด หรือมาตรฐานสินค้า

7. การเรียนรู้

ทางกลุ่มมีการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญด้วยการการสรุปทบทเรียน หรือถอดบทเรียน ซึ่งจะดำเนินการเป็นประจำ โดยการสรุปงานประจำวันที่มีตลาดนัดและการประชุมประจำปี ซึ่งการถอดบทเรียนถือเป็นการจัดการความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นวิธีการสังเคราะห์ความรู้ที่มีจากตัวคน หรือประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจน โดยการบันทึกเป็นเอกสารสรุปทบทเรียนของเครือข่าย

หลักการจัดการความรู้ด้านการตลาดของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามมีหลักการจัดการความรู้ที่สำคัญในประเด็นต่างๆ ได้แก่

1.การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ตลาดนัดสีเขียว มีแนวคิดที่แตกต่างจากตลาดทั่วไป โดยคาดหวังว่าตลาดสีเขียวจะเป็น “ ตลาดแห่งความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ และผสมผสานวัฒนธรรม”

2.การใช้พื้นที่ตลาดในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อกำหนดให้ตลาดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ จึงทำให้รูปแบบการจัดการความรู้เน้นไปที่การปฏิบัติการจริง

3. การใช้สื่อในการจัดการความรู้ที่หลากหลาย แม้ว่ารูปแบบการจัดการความรู้จะใช้พื้นที่ปฏิบัติการจริงเป็นรูปแบบหลักในการจัดการความรู้ หรือจัดการความรู้ท่ามกลางการปฏิบัติการ

ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นปัจจัยเอื้อและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

มีปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นปัจจัยเอื้อและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ปัจจัยเอื้อต่อการจัดการความรู้ มีดังนี้

- 1.1 การมีเป้าหมายในการพัฒนาตลาดที่ชัดเจน
- 1.2 การมีส่วนร่วมจากหลายกลุ่มองค์กร กลุ่มองค์กรต่างๆ
- 1.3 การมีตัวอย่างจากที่อื่นเป็นจุดเรียนรู้
- 1.4 การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

- 1.5 ต้นทุนความรู้ของชุมชน
- 1.6 กระบวนการกลุ่ม
- 1.7 การสรุปทเรียนอย่างต่อเนื่อง
2. ปัจจัยอุปสรรคต่อการจัดการความรู้ มีดังนี้
 - 2.1 ภาระกิจที่หลากหลายของผู้ผลิตหรือพ่อค้าแม่ค้าในตลาด
 - 2.2 การจัดกิจกรรมด้านความรู้บางครั้งยังไม่สอดคล้องกับผู้บริโภค
 - 2.3 ขาดแหล่งเรียนรู้ที่ดี
 - 2.4 ขาดการให้ความสำคัญกับการวางแผนและติดตาม กระบวนการจัดการความรู้

บทเรียนจากการจัดการความรู้ของเครือข่ายตลาดนัดมหาสารคาม

การจัดการความรู้ในด้านตลาดของเครือข่ายตลาดนัดมหาสารคาม ได้มีบทเรียนในการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ได้ดังนี้

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบกับผู้บริโภค
2. การจัดการเรียนรู้ที่มีเน้นปฏิบัติการจริง และสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง
3. การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของตลาดร่วมกัน
4. การสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค
5. การจัดการความรู้ที่เน้นการให้คุณค่าของตลาดในด้านการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค
6. กระบวนการจัดการความรู้ที่ครบกระบวนการ นับแต่วิสัยทัศน์ ที่นำไปสู่การกำหนดทิศทางและเป้าหมายงานตลาด และกระบวนการจัดการความรู้ที่เชื่อมโยง

แนวทางการจัดการความรู้ของเครือข่ายตลาดนัดมหาสารคาม

แนวทางการจัดการความรู้ของเครือข่ายตลาดนัดมหาสารคาม ซึ่งพัฒนาจากผลการจัดการความรู้และบทเรียนการจัดการความรู้ที่ผ่านมา สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. การจัดการความรู้ควรเน้นการจัดการความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค และทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันทั้งสองกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
3. การรักษาวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันที่สร้างขึ้น
4. การให้ความสำคัญกับคุณค่าของตลาดในฐานะที่เป็นตลาดทางเลือกของทุกคน ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

โสตทัศนที่ # 12.6 กรณีศึกษาการจัดการความรู้ตลาดทางเลือกของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคา ผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด

หลักการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด

วิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาดมีหลักการดำเนินการที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

1. การบริหารจัดการกลุ่ม

1.1 มีการระดมทุน

1.2 มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

1.3 มีกฎ กติกาในการบริหารกลุ่ม

1.4 มีหลักการสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่ม คือ “การไม่มองประโยชน์ส่วนตัวจึงอยู่ได้”

การทำงานต้อง “สุขใจ” สมาชิกในกลุ่มต้องร่วมด้วยช่วยกันและเสียสละ

2. การผลิตและการเพิ่มมูลค่า

3. มาตรฐานความปลอดภัย

4. การตลาดและการกระจายสินค้า

4.1 ช่องทางการตลาด

4.2 การกระจายสินค้า

5. การสื่อสารประชาสัมพันธ์กับลูกค้า

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด

จากการศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด สามารถวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ได้เป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. **การกำหนดความรู้ที่ต้องการ** โดยทางกลุ่มจะกำหนดความรู้ที่ต้องการในการจัดการเรียนรู้ โดยมีประเด็นความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ขององค์กร นั่นคือ การผลิตสินค้าเกษตรที่ “ไม่มองประโยชน์ส่วนตัว” เน้นการทำงานที่ต้อง “สุขใจ” และ “การร่วมด้วยช่วยกันและเสียสละ” ของสมาชิก

2. **การสร้างและแสวงหาความรู้** จากการกำหนดความรู้ที่ต้องการเกี่ยวกับการตลาดที่ผู้บริโภคต้องการ และการผลิตที่จะนำไปสู่การตลาดนั้น

3. **การจัดระบบความรู้** จากความรู้ที่ได้มาทั้งจากในตัวสมาชิกเอง จากผู้บริโภค รวมถึงภาคที่เกี่ยวข้อง จะนำมาจัดเป็นระบบความรู้

4. **การประมวลและกลั่นกรองความรู้** ทางกลุ่มมีการประมวลและกลั่นกรองความรู้ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่ม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากข้อมูลความรู้เรื่อง “คุณภาพสินค้าที่ตลาดบนต้องการ” ที่สามารถนำมากำหนดเป็นมาตรฐานสินค้าของทางกลุ่ม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สมาชิกต้องทำการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานนั้น

5. การเข้าถึงความรู้ จากองค์ความรู้ที่ได้ประมวลและกลั่นกรองทั้งด้านการผลิตและการตลาดนั้น ทางกลุ่มได้จัดทำช่องทางการเข้าถึงองค์ความรู้เหล่านั้นที่หลากหลาย

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทางกลุ่มได้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันเป็นความรู้ที่ชัดเจนจากการแสดงข้อมูลต่างๆ

7. การเรียนรู้ จากการที่กลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งด้านการผลิตและการตลาด ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสามารถตัดสินใจในการผลิตและการตลาด

หลักการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด

กลุ่มได้มีการพัฒนากระบวนการทำงานตลอด มีการจัดการเรียนรู้ หลายวิธีที่สำคัญได้แก่

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
2. การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ
3. การเข้ารับการอบรมตามหน่วยงานต่างๆ
4. การเข้าร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด

ความสำเร็จในการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมราคาผลผลิตและการตลาด อำเภอ น้ำปาด เกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ได้แก่

1. ความพยายามและความตั้งใจในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย
2. ความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค
3. ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์
4. การจัดประชาสัมพันธ์

หน่วยที่ 13

การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน

ไสตท์ทัศน์ที่ # 13.1 ความหมาย ความเป็นมา องค์ประกอบ และประเภทของวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) มีความหมายครอบคลุมในประเด็นต่างๆ คือ

1. เป็นกิจการของชุมชนที่มุ่งเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล
2. ผลผลิตของกิจการเป็นสินค้า บริการ หรือการอื่น เกิดขึ้นจากสินทรัพย์ที่เป็นทุนของชุมชนที่ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ได้แก่ กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้อภัยกัน
3. มีรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมโดยคนในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
4. มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ ทั้งในระดับครัวเรือน กลุ่ม/องค์กร และเครือข่ายในชุมชน
5. มุ่งสู่เป้าหมาย คือความเข้มแข็งของชุมชน และการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระดมปัจจัยพื้นฐาน และรวมพลังเพื่อเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน และต่อตรงกับกลุ่มอื่นๆ โดยเครือข่ายดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชนระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 7 ประการ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการต้องเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

การจำแนกวิสาหกิจชุมชนสามารถทำได้หลายวิธี ขึ้นกับหลักการในการจำแนก ซึ่งมีรายละเอียดในการจำแนก ดังนี้

1. จำแนกตามกิจกรรมที่ประกอบการ สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้
 - 1.1 ผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชนหรือการแปรรูปผลิตผลการเกษตร
 - 1.2 ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน
 - 1.3 ผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน
 - 1.4 ระบบการตลาด การบริการ และสวัสดิการชุมชน
2. จำแนกตามขอบข่ายของกิจการที่ประกอบการ สามารถกำหนดได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้
 - 2.1 วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการเดี่ยว
 - 2.2 วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปเครือข่าย
3. จำแนกตามเป้าหมายของผลผลิตของกิจการ จำแนกเป็น 3 ประเภท ดังนี้
 - 3.1 ระดับพื้นฐาน
 - 3.2 ระดับพัฒนา
 - 3.3 ระดับก้าวหน้า
4. การจำแนกตามระดับการพัฒนา แบ่งได้เป็น 3 ระดับ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2547, น. 15)
 - 4.1 ระดับครอบครัว
 - 4.2 ระดับชุมชนและเครือข่าย
 - 4.3 ระดับธุรกิจ
5. จำแนกตามลักษณะของผลผลิต จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ
 - 5.1 ประเภทสินค้า
 - 5.2 ประเภทบริการ

โสตทัศนที่ # 13.2 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

เป้าหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

เป้าหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไว้อย่างครอบคลุม ดังนี้

1. สนับสนุนการเรียนรู้
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน
3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ

4. กระจายการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ไปสู่ทุกส่วนของชุมชน

หลักการพื้นฐานในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

1. การทำงานที่เริ่มจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่
2. การรักษาพันธกรณี ความสัมพันธ์ และการสื่อสารที่เป็นระบบ
3. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาสมาชิก
4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก
5. การสร้างผลของกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรมจากการจัดการกลุ่ม
6. การพัฒนาความเข้มแข็งของผู้นำ
7. การมีชุมทางสื่อสารที่หลากหลาย
8. การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน
9. เป้าหมายทิศทางการกลุ่มต้องชัดเจน
10. การคำนึงถึงระยะของการพัฒนาการกลุ่ม

ปัจจัยและคุณค่าสำคัญของการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยและคุณค่าสำคัญของการประกอบการวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้
2. การพึ่งตนเอง
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัน
4. ทุนชุมชน
5. ความยั่งยืน
6. ความเท่าเทียม
7. ธรรมาภิบาล
8. เครือข่าย

การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนตามกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ซึ่งนำมาสรุปได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน
- ขั้นตอนที่ 2 วิสาหกิจชุมชนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้
- ขั้นตอนที่ 3 วิสาหกิจชุมชนกำหนดแผนการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ 4 การส่งเสริมสนับสนุน
- ขั้นตอนที่ 5 การประเมินศักยภาพต่อเนื่อง
- ขั้นตอนที่ 6 การรายงาน

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ครอบคลุมในเรื่อง การสนับสนุนการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งพาตนเองและพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยมีหลักการพื้นฐานในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนหลายประการ คือ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนควรเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่ ส่งเสริมการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น นิยามทุนชุมชนที่นอกเหนือจากตัวเงิน มุ่งสู่การพึ่งตนเอง กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน พัฒนาศักยภาพพื้นฐานความยั่งยืน บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีชุมชนสื่อสารที่หลากหลาย ขยายสู่เครือข่าย และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ของนักส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย การทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ ให้คำแนะนำ ปรึกษา และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยผ่านกระบวนการจัดทำเวทีชุมชน ค้นหาและวิเคราะห์กิจกรรมที่ต้องการจะแก้ปัญหาและสร้างศักยภาพที่มีอยู่ในแผนและกิจกรรม ส่งเสริมและสนับสนุนในชุมชนที่มีความตั้งใจจะแก้ปัญหาและสร้างศักยภาพ รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน วางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ และดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

ไสตท์คนที่ # 13.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนได้ โดยจำแนกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

1.1 ปัจจัยด้านการเรียนรู้

- 1.1.1 ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 1.1.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม
- 1.1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกกลุ่มเครือข่าย
- 1.1.4 ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 1.1.5 ผู้รู้ ผู้อาวุโส หรือปราชญ์ชาวบ้าน
- 1.1.6 การแสวงหาความรู้ใหม่

1.2 ปัจจัยด้านกรรมการ

- 1.2.1. ภาวะความเป็นผู้นำของกรรมการวิสาหกิจชุมชน
- 1.2.2. ภาระงานต่างๆ จากโครงการของภาครัฐและชุมชน

1.3 ปัจจัยด้านสมาชิก

- 1.3.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 1.3.2 ทักษะและความสามารถของสมาชิก
- 1.3.3 ความเข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน
- 1.3.4 การจัดสรรเวลาจากภาระงานการประกอบอาชีพ
- 1.3.5 ผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชน

1.4 ปัจจัยด้านการบริหารงาน

- 1.4.1 การมีเป้าหมายที่ชัดเจน

- 1.4.2 การมีแผนการผลิตที่ชัดเจน
- 1.4.3 กำหนดโครงสร้าง กำหนดบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสม
- 1.4.4 การมีระบบตรวจสอบที่โปร่งใส
- 1.4.5 กฎระเบียบข้อบังคับข้อบังคับเป็นที่ยอมรับ
- 1.4.6 ปัจจัยด้านเงินทุน
- 1.4.7 การแบ่งปันผลประโยชน์
- 1.4.8 การควบคุมตรวจสอบคุณภาพสินค้าและบริการ
- 1.4.9 การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- 1.4.10 การประสานงานและการสร้างเครือข่าย
- 1.5 ปัจจัยด้านกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน
 - 1.5.1. ความหลากหลายของกิจกรรม
 - 1.5.2. ความเชื่อมโยงของกิจกรรม
 - 1.5.3. กิจกรรมด้านสวัสดิการ
- 2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่อยู่นอกวิสาหกิจชุมชน แต่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่
 - 2.1 การมีเครือข่ายภาคี และองค์กรสนับสนุนจากภายนอก
 - 2.2 แหล่งเงินทุนภายนอก การมีแหล่งเงินทุนภายนอกหลายๆ แหล่ง
 - 2.3 การส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทต่อการดำเนินงานของ จะมีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้
 - 1) การส่งเสริมด้านความรู้
 - 2) การติดตาม กระตุ้นการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน
 - 3) การตรวจสอบรับรองสินค้าและบริการ
 - 4). การส่งเสริมการตลาด
 - 5) นโยบายการส่งเสริมที่ชัดเจน
 - 2.4 ตลาดรองรับผลผลิต
 - 2.5 ราคาปัจจัยการผลิต

โสตทัศนที่ # 13.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การจัดการเพื่อให้ได้ประโยชน์จากความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ อาจเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสม สร้างขึ้นเอง แล้วมีการถ่ายทอดและการสืบทอดกันเองในชุมชน หรืออาจนำมาจากชุมชนอื่น โดยทำให้ความรู้นั้นเกิดประโยชน์

กว้างขวางขึ้น ดีขึ้น ต่อวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการนำทุนทางปัญญา ไปสร้างมูลค่าและเพิ่มคุณค่า โดยใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เป้าหมายการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

1. เพื่อพัฒนางานของวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อการพัฒนาคน
3. เพื่อการพัฒนา “ฐานความรู้” ของวิสาหกิจชุมชน

ลักษณะความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

1. มีลักษณะเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติ
2. เป็นความรู้ที่ไม่อ้างความเป็นสากล
3. เป็นความรู้ที่ไม่อยู่ในลายลักษณ์อักษร
4. มีมุมมองที่เกี่ยวกับศาสนาธรรม

ประเภทของความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

สามารถจำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่

การแสวงหาความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

การแสวงหาความรู้เพื่อการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนนั้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ให้ตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย
2. การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การแสวงหาความรู้ใหม่
4. การพัฒนาความรู้ขึ้นใหม่

ไสตท์ศน์ที่ # 13.5 หลักการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชนควรยึดหลักการสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. การทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายทักษะ และหลากหลายวิธีคิด

2. ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อบรรลุประสิทธิภาพที่กำหนดไว้ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) การตอบสนองความต้องการที่แท้จริง (responsiveness)
- 2) นวัตกรรม (innovation)

- 3) ขีดความสามารถ (competency) ของวิสาหกิจชุมชน
- 4) ประสิทธิภาพ (efficiency) ในการทำงาน
3. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ
 - 3.1 การบูรณาการเชิงเนื้อหา
 - 3.2 การบูรณาการเชิงวิธีการ
4. ทดลองและเรียนรู้
5. ใช้ภูมิปัญญาบนฐานทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น
6. การนำเอาความรู้จากภายนอกมาปรับใช้อย่างเหมาะสมและให้สอดคล้องกับระบบเดิมที่มีอยู่
7. การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

โสตทัศน์ที่ # 13.6 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

1. คน
 - 1.1 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนหรือ คุณกิจ (knowledge practitioner: KP)
 - 1.2 นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ หรือ คุณอำนวย (knowledge facilitator: KF)
 - 1.3 บุคลากรส่วนกลาง หรือคุณเอื้อ (Chief Knowledge Officer: CKO)
2. กระบวนการความรู้
 - 2.1 การจัดหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ แบ่งเป็นขั้นตอนย่อย ดังนี้
 - 2.1.1 การบ่งชี้ความรู้
 - 2.1.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ค้นหาและพัฒนาอย่างเป็นระบบ
 - 2.1.3 การจัดองค์ความรู้ให้เป็นระบบ
 - 2.1.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้
 - 2.1.5 การเข้าถึงความรู้
 - 2.2 การแบ่งปันความรู้
 - 2.3 การใช้หรือเผยแพร่ความรู้
3. เทคโนโลยี

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวด้านการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนที่สามารถสู่เป้าหมายได้ ได้แก่

1. การมีเป้าหมายร่วมกัน หรือวิสัยทัศน์ร่วมกัน
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกลุ่ม

3. การจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับระดับในในแต่ละชั้น
4. การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง
5. การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
6. การให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการความรู้พอๆ กับเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

โสตทัศนที่ # 13.7 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและแนวทางการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยในด้านต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือล้มเหลวของการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชนหลายประการ ดังนี้

1. เป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ร่วม (knowledge vision)
2. ลักษณะความรู้ในเชิงปฏิบัติ
3. ฐานความรู้ที่มาจากชุมชน
4. แหล่งความรู้ที่สามารถเข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนได้สะดวก
5. ผู้นำวิสาหกิจชุมชน นอกจากเป็นผู้ที่ตั้งใจใฝ่รู้ และกระตือรือร้นที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้
6. สมาชิกในวิสาหกิจชุมชน ควรเป็นผู้ที่ตั้งใจใฝ่รู้ และกระตือรือร้นที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้
7. นักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย หรือเป็นวิทยากรกระบวนการ
8. เทคโนโลยีและกระบวนการ ที่เอื้อและสามารถสนับสนุนการทำงาน และการเรียนรู้ของสมาชิก
9. บรรยากาศและวัฒนธรรมการทำงานของวิสาหกิจชุมชน ที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
10. การมีเครือข่าย ภาครัฐและชุมชนทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย
11. การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
12. การประเมินผลการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินการได้บรรลุ

เป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

โสตทัศนที่ # 13.8 แนวทางในการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

แนวทางสำคัญในการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน มีหลายประการ ได้แก่

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน
2. การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน
3. การค้นหาความรู้
4. การขยายผลและการต่อยอดความรู้
5. การปรับวิธีการและเนื้อหาสาระที่จะทำการถ่ายทอด ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาของสังคมภายนอกให้มากขึ้น
6. ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานในวิสาหกิจชุมชน
7. การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
8. การจัดการความรู้อย่างบูรณาการ

9. เน้นใช้วิธีการจัดการความรู้จากการได้ปฏิบัติจริง (learning by doing)
10. จัดทำระบบฐานข้อมูลให้เอื้อต่อการเก็บและการนำมาใช้ประโยชน์ ในการจัดการความรู้
11. การมีผู้กระตุ้นหรือประสาน และติดตามการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน
12. การกระตุ้นให้มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในกลุ่มสมาชิก และเครือข่ายกับภายนอก
13. การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการจัดการ

ความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

14. การจัดการความรู้ที่สอดแทรกไปกับการทำงานปกติ

หน่วยที่ 14

การจัดการความรู้ระดับชุมชน

โสตทัศนที่ # 14.1 แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน

ความเป็นชุมชนกับการจัดการความรู้ชุมชน

ความเป็นชุมชนที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีความหลากหลาย (inclusion)
2. ความร่วมกัน (co-operation)
3. มีจิตสำนึกแบบประชาสังคม (civic consciousness)
4. มีความผูกพันกัน (bond)
5. มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนอื่น

การจัดการความรู้ชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ชุมชนจะต้องให้ความสำคัญ ดังนี้

1. มืองค์ความรู้ (knowledge) และความสามารถในการจัดการความรู้ (knowledge management)
2. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
3. มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
4. มีระบบการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ
5. การจัดการชุมชนที่ดี (community management)

ลักษณะของความรู้ชุมชนและการสร้างความรู้ชุมชน

ลักษณะของความรู้ชุมชน และการสร้างความรู้ชุมชน

1. ลักษณะของความรู้ชุมชน

ความรู้ชุมชน มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

- 1.1 มีลักษณะเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติ
- 1.2 เป็นความรู้ที่ไม่อ้างความเป็นสากล
- 1.3 เป็นความรู้ที่อาจไม่อยู่ในลายลักษณ์อักษร
- 1.4 มีมุมมองที่เกี่ยวกับศาสนาธรรม

2. การสร้างความรู้ชุมชน

การสร้างความรู้ชุมชน มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- 2.1 การเกิดปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข หรือความต้องการที่จำเป็นต้องตอบสนอง
- 2.2 การหาแนวทางแก้ไขปัญหา หรือสนองความต้องการร่วมกัน

2.3 การถ่ายทอดและการสืบทอดกันเองในชุมชน

2.4 การกลายเป็น “ความรู้ชุมชน”

ความหมายของการจัดการความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้ชุมชน หมายถึง การรวบรวม การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาความรู้ชุมชนหรือองค์ความรู้ของชุมชน ซึ่งอาจเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสม สร้างขึ้นเองในชุมชน หรืออาจนำมาจากชุมชนอื่น โดยมีการจัดกระทำหรือการจัดการให้สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา การประกอบอาชีพ หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และเพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญาในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนใน และนอกชุมชน เพื่อให้ความรู้ชุมชนเกิดประโยชน์กว้างขวางขึ้นและดีขึ้น อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

พัฒนาการของการจัดการความรู้ชุมชน

พัฒนาการของความรู้ชุมชนไว้ 2 ยุค โดยแต่ละยุคมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. การจัดการความรู้ชุมชนในยุคเริ่มต้น มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) มีลักษณะเรียบง่าย เป็นธรรมชาติ
- 2) มีการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ และจากประสบการณ์ที่ช่วยบิดา-มารดา
- 3) เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ค่อยเป็นค่อยไป
- 4) มีการจำและถ่ายทอดโดยการบอกเล่า
- 5) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน
- 6) มีคุณลักษณะเด่นอยู่ที่ปัญญาปฏิบัติ ดังนี้
 - 6.1) เป็นความรู้สำหรับการปฏิบัติ (actionable knowledge)
 - 6.2) เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติหรือการทำงาน
 - 6.3) เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ และมีอยู่ในผลสำเร็จที่ดีเยี่ยม (best practice)
 - 6.4) เป็นความรู้เฉพาะภายใต้บริบทหนึ่ง ๆ

2. การจัดการความรู้ชุมชนในยุคปัจจุบัน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น
- 2) ในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรม มีการสร้างความรู้ขึ้นมาใช้งาน
- 3) มีการนำความรู้จากการปฏิบัติ มาแลกเปลี่ยนกัน
- 4) มีการขยายเป็นเครือข่าย ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 5) มีความสัมพันธ์ร่วมมือกับภายนอก คือ นักวิชาการ ภาครัฐและภาคธุรกิจอย่างรู้เท่าทัน
- 6) มีการขยายสู่เด็กและเยาวชนที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว
- 7) มีการจัดการความรู้ชุมชนผ่านกลุ่ม โดยดำเนินการดังนี้
 - 7.1) การเป็นสมาชิกกลุ่มจะมีเป้าหมายร่วมกัน

7.2) เมื่อสมาชิกพบกัน จะทักทายกัน ถามสารทุกข์สุกดิบ ความก้าวหน้าของการประกอบอาชีพ หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

7.3) นำปัญหามาเล่าสู่กันฟัง

7.4) หาทางแก้ไขปัญหา หรือค้นหาแนวทางในการดำเนินงาน ปฏิบัติร่วมกัน

7.5) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

8) มีการจัดการความรู้ชุมชนผ่านเครือข่าย โดยดำเนินการดังนี้

8.1) สมาชิกเครือข่ายจะมีเป้าหมายร่วมกัน ทำงานแบบช่วยเหลือเกื้อกูล และปรึกษาหารือกัน

8.2) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายให้ได้สูงสุด

8.3) มีทุนสนับสนุน (มักจะเป็นทุนความร่วมมือ และทุนความรู้ มากกว่าทุนที่เป็นเงิน)

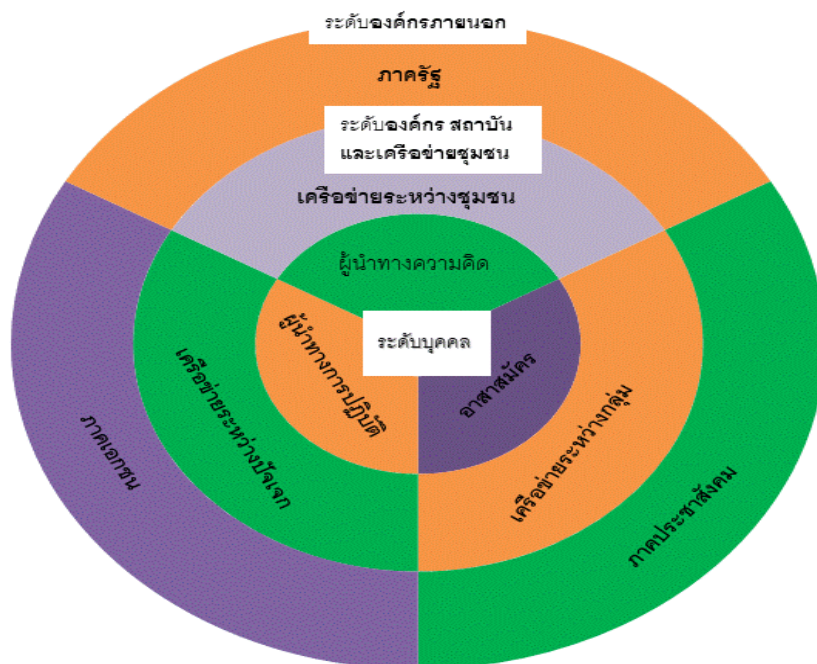
8.4) มีส่วนทำให้เกิดการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชน

9) มีการดำเนินการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ

ไสตทัศน์ที่ # 14.2 กลไก เครื่องมือ และกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน

กลไกการจัดการความรู้ชุมชน

ชุมชนมีกลไกการจัดการความรู้ชุมชนใน 3 ระดับ ที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระดับตัวบุคคล ระดับองค์กรสถาบัน และเครือข่ายชุมชน และระดับองค์กรภายนอก

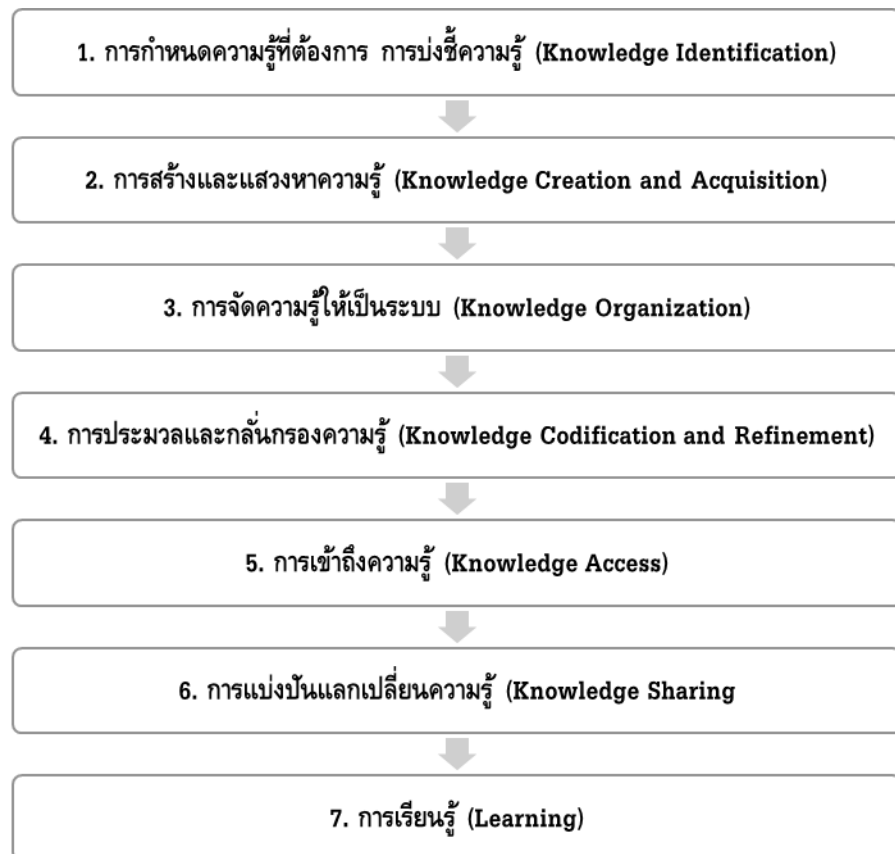
เครื่องมือการจัดการความรู้ชุมชน

สามารถจำแนกเครื่องมือการจัดการความรู้ชุมชน ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. เครื่องมือการจัดการความรู้ชุมชนที่เป็นตัวบุคคลและกลุ่มในชุมชน ประกอบด้วย
 - 1) ตัวผู้นำบารมี ที่สมาชิกศรัทธาเลื่อมใส
 - 2) กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ องค์กรชุมชน หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 3) ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP)
 - 4) เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist)
2. เครื่องมือการจัดการความรู้ชุมชนที่เป็นวิธีการและกิจกรรม ประกอบด้วย
 - 1) เวทีประชุม แลกเปลี่ยน สรุปบทเรียน เวทีเสวนา หรือสุนทรียสนทนา (Dialogue) เวทีกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) การค้นหาสิ่งดีรอบตัว หรือสุนทรียสาธก (Appreciative Inquiring)
 - 2) การจัดทำโครงการเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้
 - 3) การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
3. เครื่องมือการจัดการความรู้ชุมชนที่เป็นสื่อ ประกอบด้วย
 - 1) ระบบสารสนเทศ
 - 2) เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

กระบวนการจัดการความรู้ชุมชน

มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้

ไสตท์ศน์ที่ # 14.3 ปัจจัยเอื้อความสำเร็จและข้อควรคำนึงในการจัดการความรู้ชุมชน

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จของการจัดการความรู้ชุมชน

ปัจจัยเอื้อความสำเร็จในการจัดการความรู้ชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ผู้นำชุมชน
2. การจัดโครงสร้างองค์กร (organize) ภายในชุมชน
3. บรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้
4. เทคโนโลยีและกระบวนการ
5. การสร้างแรงจูงใจ การให้รางวัล และการยอมรับ
6. ความรู้ ทักษะ และขีดความสามารถ
7. การประเมินผล

ข้อควรคำนึงในการจัดการความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้ในชุมชนให้ประสบความสำเร็จ มีข้อควรคำนึงที่ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ให้สอดคล้องกับแต่ละชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำ
2. สมาชิกที่มีจิตอาสา
3. สร้างทีมขับเคลื่อน
4. ใช้แนวคิดกระบวนการคุณภาพ PDCA (Plan Do Check Act)
5. การเปิดหู เปิดตาสมาชิกในชุมชน
6. การเปิดใจยอมรับ
7. การมีส่วนร่วม
8. การสร้างบรรยากาศ
9. การจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
10. การให้รางวัล ยกย่องชมเชย
11. การจัดระบบข้อมูลและเอกสาร
12. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
13. การสื่อสารภายในชุมชน

ไสตท์ศน์ที่ # 14.4 แนวทางการพัฒนา และการยกระดับการจัดการความรู้ ในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางการพัฒนา

1. เจ้าหน้าที่ ควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ต้องศึกษาคู่มี/แนวทางการดำเนินให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง

2. จัดเก็บข้อมูลชุมชนอย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

3. การสร้างความรู้ ความเข้าใจ กับ แกนนำ และชาวบ้าน การประชาสัมพันธ์แก่กลุ่มเป้าหมาย จำเป็นต้องนัดหมายล่วงหน้า ใช้เวลาสร้างความเข้าใจพอสมควร และเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ ตัวอย่างพื้นที่ที่เคยดำเนินการมาก่อน

4. การสร้างบรรยากาศความน่าเชื่อถือ และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และชุมชน

5. การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้นความคิดให้กับชุมชน

6. ยึดหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน

7. การประสานงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยมีการประสานการดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ พื้นที่อย่างต่อเนื่อง

8. การวางแผนสนับสนุนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ควรเข้าร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านดำเนินกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีแผนการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

9. ติดตาม/ประเมินผล/สรุปผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ควรติดตามและให้ข้อเสนอแนะเป็นระยะ ๆ เข้าทำนองว่า เรียนรู้ไปปฏิบัติไป ดัดขัดตรงไหนใช้วิธีการคุยกันเป็นหลักแล้วปรับแก้ไข

ไสตท์ศน์ที่ # 14.5 แนวทางการพัฒนา และการยกระดับการจัดการความรู้ในชุมชนออนไลน์

แนวทางการพัฒนา

1. การพัฒนาความรู้ด้านสารสนเทศ ได้แก่

- 1) ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทันท่วงที
- 2) รู้เท่าทันว่าเนื้อหาที่พบในโลกออนไลน์ไม่สามารถเชื่อถือได้ทั้งหมด
- 3) จัดการกับข้อมูลได้อย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- 4) สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
- 5) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ข้อมูล ตั

2. การพัฒนาความรู้ด้านสื่อ

ทักษะและความรู้ด้านสื่อ (media literacy) มีความคล้ายคลึงกับการอ่านออกเขียนได้

- 1) เข้าใจว่าเนื้อหาในสื่อถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีการใดและเพื่อวัตถุประสงค์อะไร
- 2) ตรวจสอบได้ว่าคนเราตีความสื่อแตกต่างกันอย่างไร รู้ว่าอะไรคือคุณค่าและมุมมองที่ถูก

เลือกใส่หรือไม่

- 3) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้สื่อ

4) เข้าใจและเลือกใช้เครื่องมือในการสร้างสรรค์สื่อได้อย่างเหมาะสมตามกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์

3. การพัฒนาความรู้ด้านไอซีที

ทักษะและความรู้พื้นฐานด้านไอซีที (ICT literacy) ประกอบด้วย

- 1) เข้าใจแนวคิดและการทำงานพื้นฐานของเครื่องมือดิจิทัล
- 2) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน
- 3) เลือกใช้เทคโนโลยีได้เหมาะกับวัตถุประสงค์
- 4) เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรู้จักวิธีใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ไอซีที

4. การพัฒนาทักษะและความรู้อื่น ๆ ในการเป็นพลเมืองดิจิทัล อาทิเช่น

- 1) ทักษะด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 2) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม
- 3) การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหา

หน่วยที่ 15

ศูนย์เรียนรู้ การจัดการความรู้แบบบูรณาการ และแนวคิดรวบยอดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

โสตทัศนที่ # 15.1 แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้ หมายถึง ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของชุมชนซึ่งสามารถเข้ามาเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริง ศึกษาดูงานตามความสนใจ ศูนย์เรียนรู้ที่ดีควรมีแหล่งเรียนรู้และสถานที่เหมาะสมที่สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง หรือจัดเป็นหลักสูตรให้สมัครเข้ามาเรียนรู้ มีสื่อในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ไปสเตอร์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของศูนย์เรียนรู้

สามารถแยกศูนย์เรียนรู้ได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ศูนย์เรียนรู้ที่มีผู้รู้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น

- 1.1 ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
- 1.2 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

2. ศูนย์เรียนรู้ที่มีองค์ความรู้เฉพาะด้าน เช่น

- 2.1 ศูนย์การเรียนรู้ไอซีทีชุมชน
- 2.2 ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.)
- 2.3 ศูนย์การจัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.)

3. ศูนย์เรียนรู้ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการหลายภาคส่วน เช่น

- 3.1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
- 3.2 ศูนย์เรียนรู้ชุมชน กรมพัฒนาชุมชน
- 3.3 ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต
- 3.4 ศูนย์การเรียนรู้การผลิตอาหารปลอดภัยและการสร้างสุขภาวะตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

- 3.5 ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

ลักษณะการจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้

สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- 1. การจัดการความรู้โดยชุมชนดำเนินการด้วยตนเองและภายในเครือข่ายกันเอง

2. การจัดการความรู้โดยชุมชนดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. การจัดการความรู้โดยชุมชนดำเนินการร่วมกับรัฐ รวมทั้งร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น
4. การจัดการความรู้โดยภาคีและเครือข่าย

องค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (วีระ นิจไตรรัตน์, 2553)

1. องค์ความรู้
2. ผู้รู้ ศูนย์การเรียนรู้
3. ผู้เรียน ศูนย์การเรียนรู้
4. หลักสูตรการถ่ายทอดความรู้
5. สื่อการเรียนรู้
6. การจัดการศูนย์การเรียนรู้
7. สถานที่

โสตทัศน์ที่ # 15.2 แนวทางการจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้

รูปแบบการจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้

การอธิบายรูปแบบการจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้จะใช้รูปแบบการจัดการชุมชนที่ดี มี 9 ประการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม
2. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
3. การสำรวจความรู้เดิมที่มีอยู่
4. การสำรวจแหล่งความรู้และรวบรวม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ส่วนที่ขาด
5. การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้
6. การนำความรู้มาใช้ประโยชน์
7. การจัดเก็บความรู้
8. การสรุปเป็นแนวทางการปฏิบัติ
9. การคัดเลือกความรู้ที่ดีเก็บไว้

แนวทางการจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้

1. การกำหนดความรู้ของศูนย์เรียนรู้ที่มาจากความต้องการขององค์กร
2. สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของศูนย์เรียนรู้
3. สำรวจและรวบรวมแหล่งความรู้เดิมที่มีอยู่และสอดคล้องกับเป้าหมายของศูนย์เรียนรู้
4. การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ที่หลากหลาย

5. การสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์
6. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ช่วยในการปฏิบัติงานในกระบวนการเรียนรู้อย่างทั่วถึง โดยตั้งเป็นกลุ่มผู้สนใจร่วมกัน เพื่อสะดวกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
7. การคัดเลือกความรู้ที่ดีจัดเก็บความรู้ไว้ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย เหมาะสมกับการนำไปใช้ประโยชน์
8. การนำความรู้มาใช้ประโยชน์ จากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้
9. การสรุปเป็นแนวทางการปฏิบัติ มีการนำองค์ความรู้ที่เก็บไว้มาสังเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางการปฏิบัติ

สตททัศน์ที่ # 15.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้แบบบูรณาการ

ความหมายของการจัดการความรู้แบบบูรณาการ

การจัดการความรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การบริหารจัดการความรู้ให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยใช้กระบวนการ เทคนิค วิธีการ เครื่องมือ และกิจกรรมการจัดการความรู้ที่หลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกระบวนการ เทคนิค วิธีการ เครื่องมือและกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของหน่วยงาน ชุมชน และสังคม

ความสำคัญของการจัดการความรู้แบบบูรณาการ

การจัดการความรู้แบบบูรณาการ มีความสำคัญดังนี้

1. เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม
2. ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน
3. สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างองค์ความรู้และการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้

สตททัศน์ที่ # 15.4 รูปแบบ ปัจจัย และเงื่อนไขการจัดการความรู้แบบบูรณาการ

รูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการ

รูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการที่เผยแพร่อย่างแพร่หลาย คือ รูปแบบการจัดการความรู้ LKASA หรือ โมเดลไข่ (egg model) ของโรงพยาบาลบ้านตาก ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการ

ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับหน่วยงานหรือองค์กร และยังมีรูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการของหน่วยงานที่เหมาะสม

โมเดลการจัดการความรู้ LKASA EGG Model โรงพยาบาลบ้านตาก จ.ตาก

1. Learning Management
2. K Organizing
3. K Acting
4. K Sharing
5. K Assets

1. การจัดการให้เกิดการเรียนรู้ (learning management) เป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารองค์กร (CEO) และผู้บริหารจัดการความรู้หรือคุณเอื้อ (CKO) ที่ต้องทำให้ทุกคนมีและมองเป้าหมายเดียวกัน

เนื่องจากการเรียนรู้เป็นบ่อเกิดของความรู้และปัญญา จึงต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 การเตรียมคน
- 1.2 การสร้างทีมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 1.3 การจัดกิจกรรม
- 1.4 การเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม
- 1.5 การส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากร ทั้งการอบรม ศึกษาดูงาน การอ่านและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ
- 1.6 การมีความคิดสร้างสรรค์ 4 แบบ คือ คิดเชิงบูรณาการ คิดเชิงระบบ คิดเชิงบวก และคิดเชิงบวก (คิดนอกกรอบ)
- 1.7 การกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการเขย่าองค์กรอย่างเหมาะสมต่อเนื่อง ตามหลักของ “จตุรภาค” ของการจัดการความรู้

2. การจัดการให้เกิดองค์ความรู้ (knowledge organizing) เป็นการนำความรู้ในแต่ละด้านมาประกอบกันเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี เกิดเป็นองค์ความรู้ในแต่ละเรื่องที่จะทำให้องค์กรฉลาดขึ้น

3. การจัดการให้เกิดการใช้ความรู้ (knowledge acting) เป็นการจัดการเพื่อทำให้บุคลากรขององค์กรหรือคุณกิจ (practitioner) ได้นำองค์ความรู้ที่มีอยู่หรือที่สร้างขึ้น มาใช้หรือทดลองปฏิบัติจริงในองค์กร

4. การจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (knowledge sharing) คือ การนำเอาวิธีที่ปฏิบัติจนได้ผลดี หรือทำแล้วสำเร็จ มาเล่าสู่กันฟังหรือแลกเปลี่ยนให้คนอื่น ๆ ได้รับทราบ และนำเอาไปปรับใช้ได้ โดยเอื้อ 4 ประการ ได้แก่

4.1 เอื้อโอกาส (learn)

4.2 เอื้ออาทร (care)

4.3 เอื้ออารีย์ (share)

4.4 เอื้อเอ็นดู (shine)

5. การจัดการให้เกิดคลังความรู้ (knowledge assets)

ไสตท์ทัศน์ที่ # 15.5 วิเคราะห์จุดเด่น และรูปแบบในการจัดการความรู้

เปรียบเทียบจุดเด่นการจัดการความรู้ในภาครัฐ เอกชน ชุมชน

ประเด็นพิจารณา	รัฐ	เอกชน	ชุมชน
การกำหนดขอบเขตการจัดการความรู้	ตามภารกิจ/ยุทธศาสตร์ หน่วยงาน	ตอบสนองการพัฒนา คุณภาพผลิตภัณฑ์และ การบริการตามความ ต้องการของลูกค้า	ตอบสนองการแก้ไข ปัญหาและความจำเป็น เร่งด่วนของชุมชน
เป้าหมายการจัดการ ความรู้	ตอบสนองยุทธศาสตร์ หลัก (เจาะจงเฉพาะ เรื่อง)	พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการบริการตามความ ต้องการของลูกค้า (เจาะจงเฉพาะเรื่อง)	แก้ไขปัญหาและพัฒนา ชุมชนให้สามารถพึ่งพา ตนเองได้
เครื่องมือในการจัดการ ความรู้	การถอดบทเรียน การทบทวนหลังกิจกรรม (AAR) Best Practice การสอนงาน (Coaching) พี่เลี้ยง การเล่าเรื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษา ดูงาน Field Day และ การจัดทำคลังความรู้	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ Book Briefing ระบบให้ การปรึกษา ระบบพี่เลี้ยง การทบทวนหลังเสร็จสิ้น ภารกิจ (After Action Review)	การต่อยอดความรู้จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรับ ความรู้ใหม่จากภายนอก เสียงตามสาย การศึกษา ดูงาน การใช้เวทีประชุม ร่วมกัน

ประเด็นพิจารณา	รัฐ	เอกชน	ชุมชน
วิธีการ	1. วิเคราะห์หน่วยงานแบบมีส่วนร่วม 2. คัดเลือกภารกิจ/ยุทธศาสตร์ลำดับความเร่งด่วน 3. กำหนดขอบเขต 4. กำหนดเป้าหมายการจัดการความรู้ (เฉพาะเรื่อง) 5. สร้างทีมงาน	1. วิเคราะห์องค์กรแบบมีส่วนร่วม 2. คัดเลือกภารกิจ/กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการลำดับความเร่งด่วน 3. กำหนดขอบเขต 4. กำหนดเป้าหมายการจัดการความรู้ (เฉพาะเรื่อง) 5. สร้างทีมงาน	1. วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2. คัดเลือกปัญหา ความจำเป็น ลำดับความเร่งด่วน 3. กำหนดขอบเขต 4. กำหนดเป้าหมายการจัดการความรู้ (เฉพาะเรื่อง) 5. สร้างทีมงาน

ไสตท์ศน์ที่ # 15.6 แนวทางและทิศทางในการจัดการความรู้

แนวทางและทิศทางการจัดการความรู้ มีดังนี้

1. **การจัดการความรู้ขององค์กรที่เป็นระบบ (KM System)** คือ การจัดการความรู้ที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงาน องค์กรที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการประชุม การระดมความคิด หรือมีการถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญสู่บุคลากรใหม่ ซึ่งต้องมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีรูปแบบที่เหมาะสม

2. **วัฒนธรรมองค์กร** องค์กรจำเป็นต้องมีมาตรการและนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรยินดีในการแลกเปลี่ยนความรู้และกระจายความรู้เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพ

3. **การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการความรู้** ประกอบด้วย

- 3.1 เทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology)
- 3.2 เทคโนโลยีสนับสนุนการทำงานร่วมกัน (Collaboration Technology)
- 3.3 เทคโนโลยีการจัดเก็บ (Storage Technology)

4. **การจัดการความรู้เพื่อการสร้างนวัตกรรม** ความสอดคล้องของกระบวนการจัดการความรู้กับกิจกรรมและเป้าหมายของกระบวนการจัดการนวัตกรรมดังนี้

- 4.1 กระบวนการสร้างความคิด ต้องการการสร้างการบูรณาการ
- 4.2 การออกแบบวิจัย จำเป็นต้องใช้ความรู้ การบูรณาการความรู้ที่หลากหลาย
- 4.3 การประเมินความเป็นไปได้และเลือกความคิดที่เหมาะสมในการดำเนินการ
- 4.4 การวิจัยและพัฒนา ในกระบวนการนี้องค์กรต้องสามารถสร้างหรือบูรณาการองค์ความรู้

4.5 การทดสอบและการประเมินภาพรวม ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการทดสอบ
ต้นแบบผลิตภัณฑ์

4.6 กระบวนการผลิต ในกระบวนการนี้ องค์กรจำนวนมากมักมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับ
พันธมิตรทางธุรกิจที่เป็นโรงงานผลิต

4.7 การนำออกสู่ตลาด การใช้ความรู้ในการผลักดันผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เป็นกระบวนการ
สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร

5. การจัดการความรู้เพื่อสร้างงานวิจัย การวิจัยและพัฒนาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้าง
ผลงานวิจัยที่มีศักยภาพเพียงพอสำหรับใช้งานภายในประเทศ สามารถอธิบายโดยแบ่งการจัดการความรู้
ออกเป็นกระบวนการ จัดการความรู้ต่าง ๆ ได้ดังนี้

5.1 การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification)

5.2 การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge Utilization)

5.3 การแสวงหาความรู้จากภายนอก (Knowledge Acquisition)

5.4 การพัฒนาความรู้ (Knowledge Development)

5.5 การบูรณาการความรู้ (Knowledge Integration)

5.6 การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer)

5.7 การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage)